

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Domov mládeže a jeho sociální aspekty
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. et Mgr. Vendula Jašková

Vypracovala:

Marie Dědečková

Brno 2012

prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Domov mládeže a jeho sociální aspekty, vypracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 4. 11. 2012

Marie Dědečková

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Venduly Jaškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi za morální podporu a pomoc, kterou mi pomáhal při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím. Dále bych chtěla poděkovat za odborné konzultace ostatních odborných pedagogů.

Marie Dědečková

OBSAH

ÚVOD	2
1. VYCHOVATEL, ŽÁK, SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ, VZÁJEMNÁ INTERAKCE..	5
1.1 Výchovné styly v rodině, meze a možnosti.....	9
1. 2. Výchovné styly ve škole – činnost pedagoga	13
2. VÝCHOVA A RODINA	19
2. 2. Formy rodiny v současné době	22
3. OSOBNOST UČITELE	31
3. 1. Osobnost sociálního pedagoga	35
EMPIRICKÁ ČÁST	38
VYBRANÉ KAZUISTIKY	40
KAZUISTIKA 1	41
KAZUISTIKA 2	45
KAZUISTIKA 3	48
KAZUISTIKA 4	50
KAZUISTIKA 5	51
ZÁVĚR.....	53
RESUMÉ	55
ANOTACE	56
ANNOTATION	56
KLÍČOVÁ SLOVA	57

KEY WORDS	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	58

ÚVOD

Současná moderní společnost označována a popisována s mnohými přívlastky a je analyzována z celé řady pohledů a faktorů. Většinou je však konstatováno, že je to společnost složitá, klobání, proměnlivá, naplněná sociálními situacemi, v kterých je často jedinec dokonce v ohrožení. Často je také označována jako postmoderní. Tyto tendence ovlivňují i prostor naší republiky a naší sociální reality.

Česká společnost se zásadně mění a změnila po roce 1989, kdy došlo k zásadním politickým a společenským změnám, které se promítly i do výchovně vzdělávacího prostředí. Společnost se názorově uvolnila, stala se tolerantnější a otevřenější.

V pedagogické činnosti se začal objevovat a prosazovat princip rovnosti lidí tedy principi vychovatel - žák, vychovatel - učitel. V některých případech však není respektována povinnost, která z této rovnosti vyplývá. Vychovatel tak stojí před otázkou, na kolik může zasahovat do formování hodnotové orientace svěžené mládeže, tak aby se nedostal do střetu s rodinnou výchovou a příslušnými legislativními předpisy. Současná situace klade na člověka vysoké nároky a ty se logicky promítají do práce pedagoga – vychovatele. Práce s lidmi a s mládeží vůbec, se tak stává stále náročnější. Práce s lidmi obecně vyžaduje otevřenost, profesní připravenost, upřímnost a pravdivost. Tato koncepce je mnohdy narušena nerovnoměrným vztahem mezi pedagogickým pracovníkem a žákem. Učitel nebo vychovatel se staví do nadřazené role a vystupuje jako osoba, která má určitou moc. Aby se této situaci zabránilo, musí být zachována nejenom etická, ale zejména profesní kritéria.

Aby vztah mezi všemi subjekty výchovně vzdělávacího procesu byl rovnocenný, je nutné dodržovat při vlastní práci veškeré didaktické a pedagogické zásady, dále pak respektovat příslušná ustanovení Listiny základních lidských práv a svobod – lidé jsou si rovni, lidská důstojnost musí být respektována, je zakázána jakákoliv diskriminace- např. z titulu pohlaví, rasy, národnosti, náboženství, politického přesvědčení, sociálního postavení, věku atd.

Bakalářská práce se zabývá specifickou problematikou mládeže zletilé a nezletilé, která při své přípravě na své povolání, většinou studium středních odborných škol, gymnázií a škol učňovských (převážně tříleté učňovské obory), je ubytována na domovech mládeže a zde také tráví svůj volný čas. Toto zařízení tak často nahrazuje chybějící rodinnou výchovu, neboť více než dvě třetiny ubytovaných pochází z neúplných rodin. Mají za sebou tak též rozvod manželství vlastních rodičů, který prožívali jako nezletilý a jsou mnohdy tímto rozchodem silně poznamenány. Přinášejí sebou nejistotu, která vyplývá z neshod rodičů, mnohdy mají finanční problémy – rodiče jim nedávají kapesné, rodiče odmítají nebo nemají dostatek finančních prostředků. Mezi ubytovanými lze zaznamenat narůstající trend mládeže ze sociálně slabších rodin, často s existenčními problémy. Mezi žáky se proto objevují často ti, kteří hledají citové zázemí a řeší vlastní problémy.

Cílem mé práce bylo popsat život v domově mládeže, upozornit na možnosti zejména na výchovné práce v kolektivech ubytovaných žáků a nabídnout možnosti při řešení jejich vlastních studijních či materiálních a osobních problémů.

Zároveň jsem chtěla upozornit na možnosti využití oboru sociální pedagogika a kompetencí sociálního pedagoga při této náročné výchovně vzdělávací činnosti. V určitých dimenzích lze, v souvislosti se socializací žáků hovořit o sociální práci. Této problematice se věnuje kapitola sociální pedagog a jeho možnosti při výchovně ubytované mládeže.

Bakalářská práce je koncipována a rozdělena do dvou částí – teoretické a empirické části. Teoretická část je rozdělena do třech kapitol, v nichž se věnuje pozornost psychickým, sociálním a biologickým determinantům výchovy, dále pak rodinné výchově a rodině jako důležité a nejvýznamnější sociální skupině. V teoretické části jsou popsány a komentovány též názory některých uznávaných odborných autorit ke sledované problematice.

Třetí kapitola je pak věnována osobnosti pedagoga, sociálního pedagoga a možnostem využití metod sociální pedagogiky v působení a při socializaci ubytovaných zletilých a nezletilých žáků.

Empirická část práce je zaměřena na výklad zvolené metodologie – kvalitativní výzkum. Konkrétně pak byla uplatněna metoda případových studií, které jsou spojeny s mojí pedagogickou praxí, a které jsem pomáhala řešit.

1. VYCHOVATEL, ŽÁK, SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ, VZÁJEMNÁ INTERAKCE.

Vychovatel je řazen jako pedagog, který vykonává svoji činnost ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování. (PS 279). Vychovatel záměrně a cílevědomě působí na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji. Hledá také způsoby a prostředky, aby se přiblížil k těm, které vychovává a také hledá způsob, jak na člověka působit, aby se jeho osobnost rozvíjela. Velkou roli u vychovatele hraje také sebepoznání, protože v chování pedagoga, vychovatele, má nezastupitelnou roli i jeho náklonnost, sympatie nebo antipatie k druhým lidem, která vychovatele může ovlivňovat. Vychovatel by měl znát svoje přednosti a slabosti, aby uměl správně posuzovat a vidět situaci, člověka co nejobektivněji. Vychovatel je člověk, který by se měl soustavně odborně vzdělávat. Úkolem vychovatele je pečovat o rozumový, tělesný, citový a volní rozvoj vychovávaného.

Žáka můžeme definovat jako dítě, dospívajícího nebo dospělého člověka, který je ve výchovném neboli vzdělávacím procesu. Žákovi jsou vštěpovány určité kompetence, jak ve výchovné, tak i ve vzdělávací činnosti. Tyto kompetence slouží k lepší seberealizaci. Vývoj žáka je dán jak vnějšími, tak i vnitřními činiteli. Vnější činitelem, kde dítě vyrůstá, je prostředí rodinné, škola, skupina a také výchova. Na vývoj žáka působí i vnitřní vlivy, které jsou dané geneticky. O žákovi můžeme říci, že je objektem, ale i subjektem výchovy a vzdělávání. Je vychováván a vzděláván v činnosti své aktivity.

Sociální prostředí je tam, kde se jedinec nachází, ať je to v prostředí rodinném, ve škole, v sociální skupině neboli v celé společnosti. Strukturou sociálního prostředí jsou jevy, stavy, procesy a vztahy, které člověka obklopují, ale i ovlivňují. (PS, 218) Sociální prostředí má velký vliv na vývoj a výchovu člověka a to především u malých dětí. Životní prostředí je soubor všech biotických a abiotických jevů a procesů, které obklopují člověka a mají na něj zásadní vliv. V některých případech se i hovoří o prostředí přírodním – přirozeném, vytvořeném neboli umělém a společenském – sociálním. Celá společnost tedy i přírodní prostředí prochází historickým vývojem, na který působí různé faktory např. kultura, geografické faktory a politika. Tyto okolnosti se

neustále zhoršují a dochází k znehodnocování poměrně vysoké životní úrovně člověka což zprostředkovaně zhoršuje i kvalitu života každého jedince.

Klasický trojúhelník model, který vnímá člověka jako pomyslný průsečík genotyp a prostředí a výchova, nebo biologické prostředí, sociální prostředí a výchova. Prostředí je pak dále vnímáno jako vnitřní a vnější a musí s nimi pracovat každý, kdo chce působit na jiné. Mnozí teoretikové jako např. Pelikán hovoří o tom, že kvalitu člověka určuje také životní prostředí.

Lorenz pak uvádí, že dokonce industriální krajina, přetechnizovaný svět ohrožuje člověka v jeho lidské podstatě ztrátou vnitřní harmonie, a může vyvolat napětí odcizení člověka člověku. To se projevuje např. při revitalizaci panelových sídlišť (nejde jen o ekonomické faktory, úspora energie, ale zejména o vytvoření nějakého „domova“ – pozn. autor) Člověk se totiž nemůže izolovat, neboť jeho svět, příroda a ostatní lidé jsou propojeni. V tomto směru uplatňuje sociální prostředí na člověka zásadní vliv a dochází k postupné přeměně z biologického tvora na společenského tvora. Člověk je tak v rámci svoji socializace ovlivňován strukturovaným (mnohovrstevným sociálním prostředím).

Podle Procházky a Krause lze hovořit o ovlivňování člověka na těchto úrovních:

1. Mikroprostředí – tato úroveň je naplněna vztahy a vlivy sociálních skupin, které bezprostředně obklopují jedince např. Rodina, parta, třída a sportovní oddíl. Působení na této úrovni je velmi intenzivní a intimní. Za primární a nevýznamnější považujeme výchovné a socializační prostředí rodiny, které provází jedince celoživotně a může jej formovat jak pozitivně (harmonické rodinné prostředí), tak negativně (domácí násilí, rozvod rodičů, úmrtí v rodině, alkoholismus, gamblerství atd.).

V období dospívání hrají významnou roli taktéž vrstevnické vztahy – kamarádi, přátelé, i možná také idoly? V určité fázi života pak nastupují kolegové (neformální a formální vlivy pracovního prostředí). Během života je však každý jedinec sociálně ovlivňován dalšími lidmi, s kterými kooperuje.

2. Makroprostředí – na naše mikroprostředí jako je rodina, parta uplatňuje svůj vliv taktéž ekonomika, politika a právo společnosti, v níž žijeme a pracujeme. Makroprostředí tak zásadně ovlivňuje život každého jedince, neboť vytváří rámec pro naplnění individuálních potřeb jedince např. kvalita vzdělání poskytované společnosti a

možnost realizovat a vykonávat povolání. Jde tedy o faktické naplňování takových výrazů jako je rovnost šancí na trhu práce a v soukromém životě, zákaz diskriminace, uplatnění lidských práv.

3. Exoprostředí – tento relativně nový pojem popisuje a jeho obsah tvoří socializační vlivy, které na každého z nás působí a pocházejí z prostředí lidí nám blízkých – rodičů, prarodičů, sourozenců tety užší a širší rodiny, ale také i osobní přátelé rodin. V dětství utváří jedince zejména rodiče, kteří nás ovlivňují profesí a názory, které prezentují. Každá generace tak prožívá přes své rodiče konkrétní dobu a utváří si svůj postoj k této době (např. politické nadšení devadesátých let a následná politická apatie současné doby pozn. autor).

4. Mezoprostředí – tento pojem ze sociálně psychologického hlediska označuje vztah mezi mikroprostředími. Vyjadřuje a popisuje schopnosti jedince aklimatizovat se na změny prostředí, popisuje také změny hodnotové orientace jedince a celé společnosti. Tento proces se jeví jako velmi složitý a náročný schopnost člověka adaptovat se na změnu společnosti, či mikroklimatu je silně individuální a je detrmínována celou řadou faktorů.

Zde se právě nabízí možnost pomoci jiným lidem ať už jednotlivcům či skupinám. Tomuto směru může pomoci právě sociální pedagog, který např. pomáhá dětem ze sociálně slabých rodin, nezaměstnaným, nebo absolventům středních škol při integraci do společnosti. Obdobně lze pomáhat seniorům, kteří při odchodu hledají novou kvalitu života.

Nezastupitelnou roli v tomto směru hraje též pomoc dobrovolníků ať již při pomoci v občanských poradnách na linkách důvěry nebo při péči o nemocné či staré nebo umírající spoluobčany.

Pojem prostředí a jeho definice, struktura je v sociální pedagogice je analyzován z mnoha aspektů a podle různých kritérií:

B. Kraus například hovoří o mikroprostředí lokálním, prostředí, regionálním prostředí a makroprostředí. Tak též se hovoří o typologii podle pracovní činnosti člověka: o prostředí pracovním (zaměstnání, škola podnikatelské prostředí a rekreační prostředí – aktivní a pasivní odpočinek, životní styl.

Závěrem lze tedy konstatovat, že vliv prostředí na člověka vytváří podmínky pro jeho socializaci a je determinantem výchovných snah. Prostředí, v kterém žijeme a s kterým se sžíváme (proces socializace je pak jedincem cílevědomě a celo životně přeměňován a zpětně na jedince působí. (Procházka, 2012)

Vzájemná interakce je proces, kde dochází k dorozumívání lidí ve společnosti. Je to vzájemné působení jedince, skupin, velkých společenství.

Vzájemné působení v edukační sféře, vnímáme proces působení, vztah mezi pedagogem a žákem, pedagogem a rodičem. (Průcha, Walterová, Mareš, 89)

Jako problematická se jeví současná komunikace mezi rodiči a dětmi, mezi výchovnými a vzdělávacími institucemi. Ze strany rodičů převažuje tendence dítě v lepším případě materiálně zabezpečit. Často však dochází k vyloučení z vlastní rodiny a jeho předání do domova mládeže. Jednotné působení na takového jedince se pak stává nemožným, a vzniká rizikové prostředí kriminálního. Mimo jiné rostou formy násilné chování mezi dětmi ale také vůči jiným. Roste agresivita mezi vrstevníky, ale také vůči pedagogům a vychovatelům.

1.1 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ, MEZE A MOŽNOSTI.

Rodina je malá sociální, neformální, primární skupina, která vzniká na základě manželského svazku a představuje také komplex specifických vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi, rodinnou a společností.

Rodina je základní výchovně vzdělávací institucí. Rodina, která žije v dobrém harmonickém soužití, vytváří zdravý předpoklad pro pozdější bezkonfliktní adaptaci dítěte ve školních a i pracovních kolektivech a je jedna z činitelů výchovy. Pozitivní působení rodičů na dítě je podle některých odborníků v raném dětství. Odpovědnost za kvalitu vztahů ovlivňují převážně rodiče, alespoň do doby dospělosti. V postavení dobré rodiny, hrají důležitou roli partnerské vztahy mezi rodiči, protože procházejí vývojem, který má své zákonitosti a úskalí. Jedním z předpokladů pro úspěšný partnerský vztah je pečlivá volba partnera. Důležitá v rodině je i role dalších členů rodiny, jako jsou například prarodiče (možnost náhrady, co dítě postrádá u rodičů, spojení ve vztahu přísnost – shovívavost).

Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou velmi závislé na stylu výchovy. Oba rodiče i prarodiče nebo jiní, kteří se na výchově podílí, by měli být sjednoceni a také by měli dodržovat určitou hranici chování a stanovit si denní řád nebo režim dne. Děti, které mají stanovený řád, se v rodině cítí bezpečněji, než když žádný řád není stanoven. Výchova tak postrádá systém a dítě může být zmatené. Dítě by mělo mít pocit, že rodina, v které dítě žije, stojí za ním, má ho ráda a je milováno. Úkoly, které kladou rodiče na děti, by měli být velmi srozumitelné, přiměřené a zvládnutelné. Dítě, které úkol zvládne, by mělo být pochváleno.

Dalším důležitým krokem ve výchově dětí je daná hranice chování. Tyto hranice musí být dány jednoznačně a konkrétně. Hranice chování dítěte, stejně jako požadavky na ně kladené, je třeba kontrolovat. Kontrola by se měla neustále opakovat. Důležité je, při kontrole postupovat laskavě, trpělivě. Kontrola by pro dítě měla mít okamžitou zpětnou vazbu ve formě, kterou dítě pochopí a přijme. Čapek dává příklad toho, jak účinně vyjadřovat zpětnou vazbu. Zpětná vazba podle něho musí být konkrétní – cílem je sdělit pocity, které chování vyvolalo. Sebezpytování by mělo zůstat na viníkově. Změny na vztahové úrovni, by měli mít možnost vrátit se do podoby před prohřeškem. Zpětná vazba

by měla být vztahována ke konkrétnímu chování příjemce, který chybuje, není sám chybou. Vliv zpětné vazby je silnější, když si ji příjemce aktivně přeje, když je od člověka, kterému věří a pokud se jí chce nechat ovlivnit. (Čapek, 2008)

V dnešní společnosti se prosazuje styl výchovy demokratický, ale ne každá rodina takto vychovává své potomky. Rodina jako malá, neformální primární skupina, je něčím specifická a vyžaduje různé způsoby výchovy. Velký vliv na výchovu má také prostředí a životní styl rodiny – velké zatížení rodičů pracovními aktivitami, což způsobuje časové zaneprázdnění. Rodičům zbývá málo času na relaxování a na chvíle strávené společně s dětmi. Na děti nemají čas, a proto dětem dávají dosti velké kapesné, aby děti nestrádaly. Tato náhrada kapitálem a nekontrolovanost dětí vede ke kriminalitě a špatným vlastnostem dětí. Ve většině se charakterové vlastnosti promítnou jako neskromnost, sobectví, povýšenost a důsledkem toho může být deviantní chování. Podle Krause tato situace souvisí také s tím, že „model současné rodiny bývá stále častěji dvoukariérový“. Důsledkem tohoto je rozpad rodiny. Tento životní styl rodiny není správný pro výchovu dětí, protože děti jsou odkázány sami na sebe a nezbývá jim nic jiného, než žít svůj vlastní život. „Nastává automatizace života v rodině“. (Kraus, 1998).

Celkové způsoby výchovy citované z Čápa jsou:

Před druhou světovou válkou uskutečnil experimentální výzkum stylů výchovy psycholog K. Lewin se svými spolupracovníky. Účinky stylů výchovy uspořádal do třech způsobů, experiment se konal v přirozených podmínkách výchovy. Děti od deseti do jedenácti let tvořily skupinky a scházely se jednou týdně v zájmových činnostech. Šest týdnů byly vedeny vždy jiným stylem. Při rozboru bylo zjištěno výrazné chování dětí. Ze tří způsobů bylo zjištěno, že styl výchovy sociálně integrační je lepší.

Styly výchovy jako je:

- a) autokratický styl výchovy – je to styl výchovy autoritativní, neboli dominantní
- b) slabé řízení – je to styl výchovy liberální
- c) sociálně integrační styl – to je styl demokratický

Autokratický styl výchovy je řízen vychovatelem (rodinou), rozkazem, hrozbou a tresty. Tento styl výchovy vede k nesamostatnosti a vede k velké závislosti na rodiči nebo vychovateli. U dítěte se projevuje vyšší napětí, dráždivost, dominantnost a agresivita k ostatním členům. Dítě bývá málo iniciativní, apatické a také může být agresivní vůči vychovateli.

Slabé řízení neboli liberální styl výchovy, který vede k malé odpovědnosti, nedává dětem normy a požadavky, které jsou nezbytné pro formování charakteru. Je to styl výchovy svobodný a volný.

Sociálně integrační styl výchovy neboli demokratický styl výchovy, který vede k rozvoji iniciativy a samostatnosti, a také k zodpovědnosti, kázni a respektu k právům ostatních. (Čáp, 1980, s. 309)

Jan Čáp se svými kolegy podrobně zkoušel výchovné styly a zjistili, že málokteré dítě bylo vychovávané jedním výchovným stylem svými vychovateli (rodič, učitel, vychovatel).

Čáp a Rotterová (1978, in Čáp, 1993) diferencují výchovu do čtyř modelů, které shrnují do dvou párů:

- první dvojice je kladný a záporný emoční vztah k dítěti
- druhá dvojice tvoří požadavky a volnost (jsou to rozdílné typy řízení)

Později utvořil Čáp a Čechová (Čáp, 1993) nové výchovné schéma, kde jsou tři druhy emočního vztahu k dítěti a čtyři typy řízení. Jeden z nich obsahuje řízení záporné. Tyto typy výchovy navzájem kombinují a dohromady utváří dvanáct stylů výchovy.

Dalším empirickým zkoumáním způsobu výchovy došli tito stejní autoři k modelům výchovy, které řadili do devíti polí. Čáp, Čechová dospěli k výsledkům, kde rozdíl výchovy byl podle pohlaví vychovávaných.

- Autokratický styl výchovy, charakteristické je silné řízení se záporným emočním vztahem. Jde o přísnou výchovu.

- Liberální styl výchovy, bez požadavků a je o malém zájmu o dítě.
- Dalším výchovným stylem, ve kterém je záporný emoční vztah, kde se projevují chladné citové vazby a kladení hodně požadavků s poskytováním volnosti.
- Tento styl výchovy je přísný i přitom laskavý, kde kladou rodiče požadavky a nároky s ohledem na možnosti a přání dítěte.
- Výchovný styl, který představuje vzájemné porozumění, který je bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, ale je podpořena jednoznačným přijímáním dítěte.
- Je to styl výchovy laskavý s velkými příznivými emočními vazbami od otce a matky k dítěti, zde nejsou jasně vymezeny požadavky a hranice.
- Styl výchovy poukazuje na rozporné řízení, kde je velké množství požadavků. V tomto výchovném stylu je malá nebo nedůsledná kontrola, která je relativně vyvážena kladným emočním vztahem.
- Styl výchovy je označen jako kamarádský – zde převládá dobrovolné dodržování norem, a proto se příznivě projevuje působení extrémně pozitivního vztahu. Požadavky, které jsou na dítě kladeny, pozitivně přijímá a plní je bez nějakých nutností kontroly. Dítě ví a cítí, že je v rodině přijímáno a akceptováno, a že rodiče spoustu věcí dělají pro něho a tudíž rádo plní úkoly ve prospěch rodiny.
- Označuje výchovu emočně rozpornou až ambivalentní a to se všemi důsledky tohoto rozporu.

1. 2. VÝCHOVNÉ STYLY VE ŠKOLE – ČINNOST PEDAGOGA

Školní výchova je jedna ze základních institucí výchovy a vzdělávání. Vývoj školství, demokratizace a přístup všem vrstvám obyvatel, zahrnuje to Listina základních práv a svobod – všeobecná deklarace lidských práv, právo na vzdělání.

Úloha školy:

- Systemizační – systémová výchovně vzdělávací úloha
- Integrovaná - integrace jedince do sociálních skupin společnosti

V dnešní době upřednostňujeme výchovný styl demokratický. Je to styl výchovy, který má lepší účinky v pracovních výsledcích, v chování, v kázni dětí, ve vztazích k vychovateli, ale i mezi dětmi. Rozvíjí se skupinové vztahy a postoje k práci. (Čáp 1993, s. 305). Jsou určité faktory, které ovlivňují styl výchovy a to je především vlastnost a zkušenost pedagoga neboli vychovatele. Velice důležitou roli hraje osobnost vychovatele. Vlivy, které působí na vychovávaného žáka nebo studenta je především temperament, důslednost, spravedlivost, vžít se do žáka a jeho problémů a vytvářet kladný vztah, dodržovat cílevědomosti a především zásady pedagoga.

V české republice je také už možnost individuálního neboli domácího vzdělávání. Rozšířený styl výchovy je v naší zemi i styl výchovy alternativní. Školy jsou soukromé modernější a pokrokovější. Působí na principu svobody neboli „škola hrou“. Hlavní změnou je svobodnější interakce mezi učitelem a žákem. Více se preferuje svobodná volba, posilování pocitu jistoty a sebedůvěry. Převážně je vytvořena velice dobrá spolupráce a důvěra s rodinou. V této výchově se preferuje tvořivá aktivita a činnostní princip.

Cílem alternativního stylu je výchova ke svobodě, rovnosti, výchova ke zdraví a rozvoji osobnosti. Vychovatel zůstává v pozadí, kde usiluje, aby dítě bylo samostatné a nezávislé, ale také aby se co nejvíce prosadilo a projevilo.

Jedním ze zakladatelů alternativní výchovy je Francouz Celestýn Freinet. Freinetovy reformy a metody mně velice zaujaly, jelikož ve školství pracuji a některé Freinetovy metody prosazuji ve svém zájmovém útvaru. Freineta můžeme považovat za pozorovatele dětské duše. Žákům se velice věnoval. O každém si vedl pečlivě poznámky a zapisoval si

jeho chování a jednání. Důraz kladl na samostatnou aktivitu žáků, na pracovní princip ve vyučování. (Vališová, A., Kasíková, 2007)

Ve výchově dítěte rozlišoval tři hlavní fáze:

- kdy dítě vstupuje do světa, poznává jej, poznává okolí a věci
- uvědomuje si svou osobnost a začleňuje se do okolního světa spojeného s uvědoměním si vlastního já
- dominuje vlastní činnost dítěte, a dítě samo svou vlastní aktivitou prostředí mění

Dítě podle Freineta je činné a aktivní a aktivitu dítěte nazývá prací. Freinetovské školy jsou nejvíce rozšířené ve Francii, Belgii a Holandsku. U nás jsou pouze některé alternativní školy, někdy nazývány školy hrou, protože jsou to školy s jinými metodami a organizacemi výuky a obvykle se snaží přiblížit učivo formou hry, diskuze a problémových úkolů. Dodržují se, neboli plní osnovy schválené MŠMT. V poslední době se staví na zkušenostech reformních škol a na nových vědeckých poznatcích z psychologie, pedagogiky apod. V naší republice jsou to školy převážně mateřské, základní školy i některé školy střední a to pouze s metodami Waldorfská, Montessori a Daltonská. Freinetovská škola se u nás neprosadila.

Výchovné styly vznikají vlivem společnosti. Výchova ve starých civilizacích například:

EGYPT, MEZOPOTAMIE vládl despota a kněží, školy byly chrámové, vznikala umělecká literatura, pohádky, medicína, architektura, matematika, geometrie, astronomie, vzniká písmo a studuje se náboženství.

PLATON – založil v Aténách gymnasion Akademie, byl to svět idejí a duše byla rozdělena na tři části:

- rozumová (filozofové)
- volní (strážci, vojáci)
- citová (řemeslníci)

Podle toho, která část u člověka převládala, dostal člověk vzdělání. Styl výchovy – Sparta (školy státní pro všechny, důraz byl kladen na tělesnou výchovu). Athény – (předškolní výchova dva až tři roky), systém škol až po efébie (vojenský výcvik). Od dvaceti do třiceti let velice nadaní by studovali (úředníci), od třiceti do třiceti pěti let studovali by dialektiku (Filosofové). Převážně byl kladen důraz na teoretické vzdělání.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n>)

ARISTOTELES – byl vychovatelem Filipova syny Alexandra, byl uznávaný po celý středověk a založil gymnasion Lykeion. Vycházel z Platona, duše byla také rozložena na tři části:

- Rostlinná, růst, rozmnožování (tělesná)
- Živočišná, cítění, chtění (mravní)
- Rozumová, umožňuje poznání a myšlení

Podle Aristotela byl svět poznatelný, škola byla pouze pro chlapce. Aristoteles zrušil předškolní výchovu a docházka byla až od sedmi let.

SPARTA – výchovný styl byl čerpán z Persie, škola byla státní a byla jak pro chlapce, tak i pro dívky. Školy byly internátní pro chlapce a dívky ve věku od sedmi až do osmnácti let. Převážně se preferovalo psaní a počítání s tvrdou vlasteneckou výchovou orientovanou na sociální cíle. Vyžadovala se lakonická odpověď (stručná, jasná). Efébie – vojenský výcvik. Od dvaceti do třiceti let sloužili povinně vojenskou službu.
(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sparta>)

ATHÉNY – převládal ideál jednoty tělesné a duševní krásy kalokagathia, nerozvíjela se složka pracovní, byla pozemková šlechta vlastníci půdu a finanční a obchodní šlechta. Výchovný styl byl zaměřen na chlapce, od sedmi let je otrok vodil do školy. Od sedmi do čtrnácti let byly škola gramatistů a kytaristů (čtení, psaní, početní hry, zpěvy.) Od čtrnácti let do šestnácti let navštěvovali zápasnickou školu palestra (vrh diskem, běh, plavání). Od osmnácti do dvaceti let efébie (dvouletý vojenský výcvik po 18 letech), po té se stali plnohodnotnými občany, byla nutnost navštěvovat divadlo.
(<http://cs.wikipedia.org/wiki/At%C3%A9ny>)

ŘECKO – byli to sofisté, učitelé moudrosti a učili za peníze. Vytvořili trivium (gramatika, rétorika dialektika – umění vést diskuzi. Tvrdili, že každý má svoji pravdu, učili právo a filozofii, převládal realismus.

SOKRATES – byl proti relativismu, kde existuje absolutní pravda a dokonalost, kde Sokrates vše směřoval na sebepoznání. Sokratova metoda – neustále se ptá a logicky dovede žáky k poznání.

OBDOBÍ STARÉHO ŘÍMA – *Rodové zřízení a období králů*

- Neexistuje škola, vzdělává otec doma (čtení, psaní, počítání)
- Příprava vojáka a zemědělce, náboženství, mravní výchova

Období republiky

- Vznikly soukromé školy Ludus (čtení, psaní, počítání)
- Chlapci se účastnili povinně na fóru.
- Řím si podmaňoval celé Středomoří, boje (Punské války) r.146 př.n.l. podleho Řecko a do Říma přešla celá řecká kultura (školy, náboženství)
- Řečtina byl druhý jazyk v Římě
- Rozvoj škol byl rétorských – řecká, latinská, gramatika a literatura, řecké a římské právo, filozofie, matematika, astronomie, muzika, gymnastika, zápas.
-

Období římského císařství

- V roce 476 př.n.l. upadá Západořímská říše
- Vznikly státní školy, nastal státní dozor, učitel se stal státním úředníkem a vznikl velký rozvoj vysokých škol

VARRO – Marcus Terentius Varro Reatinus 116př.n. l. Reate dnes Rieti – 27př.n. l. Řím 27 př. n. l., byl římský polyhistor, gramatik, spisovatel a politik.

- K sofistům přidal aritmetiku, geometrii, astrologii, musiku – kvadrivium
- Vznikl základ sedmera svobodných umění

CICERO - Marcus Tullius Cicero (3. ledna 106 př. n. l. Arpinum – 7. prosince 43 př. n. l. Řím) byl římský řečník, republikánský politik, filosof a spisovatel.

- Byl proti tělesným trestům.
- Hlavní výchova byla řečnictví
- Preferoval individuální přístup

SENECA - Lucius Annaeus Seneca (4 př. n. l. Cordóba, Španělsko – 65 Řím, Itálie) byl římský filozof, dramatik, básník a politik.

- Byl vychovatel Nera
- Zdůrazňoval mravnost, poznání pravdy

„Neučím se pro školu, ale pro život“ (Seneca)

QUINTILIÁNUS - Marcus Fabius Quintilianus (35 Calagurris; Španělsko – 96 Řím) byl římský řečník a učitel rétoriky.

- Učil na státní rétorické škole v Římě (srovnávání, přátelství)
- Jaký má být učitel (vzdělaný, trpělivý, ochotný.)

(<http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=v%C3%BDchova%20%C5%98%C3%8DM>)

(<http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=v%C3%BDchova+%C5%98ecko>)

VÝCHOVA VE STŘEDOVĚKU:

- Lid se dělil na strany, (šlechta měšťanské a duchovní)
- Bylo několik systémů škol

CÍRKEVNÍ ŠKOLY

- V roce 529 vznikl první klášter
 - Byly klášterní centra vzdělanosti, knihovny
 - Předurčení pro klášter
 - Později se vzdělávala i šlechta
- a) Schola interna – bydlí zde
 - b) Schola externa – pouze se zde učí, nebydlí zde
- Školy byly chrámové, katedrální
 - Vzdělávali kněze (vysoká úroveň)
 - Školy farní, učilo se v latině, základy čtení, psaní, náboženství

RYTÍŘSKÁ VÝCHOVA

- Vládl světský feudál
- Ovládalo se sedmero rytířských ctností (jízda na koni, plavání, střelba z luku, zápas, lov, hra v šachy, skládání milostných písní)
- V rytířské výchově musel umět bojovat a oslavovat písněmi
- Od osmého století pod vlivem Karla Velikého byla nutnost vzdělání i pro šlechtu
- Od sedmi do čtrnácti let - rytíř na sousedním hradu
- Od čtrnácti do dvaceti jedněch let – panoš, zbrojnoš, učil se bojovat
- Ve dvaceti jednom roce byl pasován na rytíře
- Dívky dohlížely na domácnost i na sousedních hradech, učily se dvornost

(http://cs.wikipedia.org/wiki/VrchoIn%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk)

(http://cs.wikipedia.org/wiki/Filozofie_v%C3%BDchovy)

2. VÝCHOVA A RODINA

Výchovu neboli edukaci můžeme definovat jako činnost, která je cílevědomá, plánovitá, všestranná, která směřuje člověka k přípravě pro jeho společenské úkoly a osobní život. Výchovou je tedy celoživotní působení na procesy lidského učení a socializace s cílem přeměny člověka po všech stránkách jak tělesné, tak i duševní. Výchova je také zprostředkování znalostí, dovedností, dnes hovoříme o kompetencích, které jsou přítomny v určité společnosti. Také se pokládají za důležité předat dalším generacím.

Strukturu výchovy můžeme rozložit na dva úhly.

- Ve smyslu činitelů výchovy: vychovávající (rodiče, vychovatel, učitel, trenér apod.), vychovávaný (syn, dcera, žák, student) a obsahu výchovy (to čemu se vyučuje a učí) - pokud jakýkoli činitel chybí, nemůže výchova probíhat
- Ve smyslu výchovné činnosti: jde vždy o účelový vztah cílů a prostředků, přičemž zvolené cíle určují volbu prostředků

Definice výchovy podle:

- Výchova (Paideia) - podle Aristotela je rozumové vzdělávání a mravní výchova. Podle Platona se výchova zakládá na porodnickém umění, které pomáhá na svět ideám, které už dřímou v duši dítěte.

- V novověku se výchova všeobecně chápala jako zprostředkované vědomosti (případně zkušenosti). Podle Johna Locka je výchova pěstování charakteru a mravní ušlechtilosti opírající se o rozvíjející se poznání a rozum.

- Podle Adolfa Hitlera má být tvrdá, slabost potřeba zlikvidovat. Nechce žádnou intelektuální výchovu. Vedením se mládež zkazí.

-

Výchova podle H. E. Reada je napomáhání vývoje všeho individuálního v každé lidské bytosti a současně dát individualitu do společenské skupiny, ke které individuum náleží. V tomto procesu má základní důležitost estetická výchova. Základem výchovy má být umění

- Výchova podle Wolfganga Brezinkuje soubor aktivit, kterými si lidi pomocí psychických a nebo socio - kulturních prostředků v jistém směru snaží natrvalo zlepšit psychické dispozice druhých lidí anebo zachovat těch, které považujeme za hodnotné.

- Podle atipedagogiky je výchova přetváření dítěte dospělými, jeho účinné ovlivňování, tvoření s cílem ovládnout ho. Výchova nese manipulativní črty a stopy manipulativního teroru, přičemž dítě zbavuje svého Já, deegoizuje ho. Dá se charakterizovat také následovně: záměrná, cílevědomá soustava činností.

-

Druhy výchovy

V každé oblasti výchovy jsou určitá specifika, své specifické problémy, které se dají řešit opět specifickými prostředky.

- citová výchova
- estetická výchova
- výchova k rodičovství
- komunistická výchova
- mravní výchova
- výchova k volbě povolání
- informační výchova
- náboženská výchova
- občanská výchova
- technická výchova
- pracovní výchova
- rozumová výchova
- sexuální výchova

- tělesná výchova
- výtvarná výchova
- zdravotní výchova

Citová výchova je jedna z nejnáročnějších oblastí výchovy dítěte, protože city jsou jedním ze základů vytváření vztahu k sobě samému i k jiným okolí. Důležité v této výchově je rozvíjet sociální citlivost, vcíťování, porozumění, přátelství, úctu, toleranci a také získání schopností řešit mezilidské vztahy.

Estetická výchova se značně podílí na formování osobnosti a také na utváření jejího postoje a vztahu ke společnosti. Dává možnost každému jedinci proniknout do světa lidí a přírody. Rozvíjí jak mravní kvality, tak i kulturní zájmy a mezilidské vztahy. Má velký vliv na rozvoj kulturního života společnosti a je základem mezilidské komunikace

Výchova k rodičovství

„ Pak pochopí, se, že eugenika, snažíc se o regulaci množení, odpovídající přirozeným poměrům, buduje nejvlastnější zásady státu, národa a společnosti vůbec a zaslouží si plného ocenění se strany všech zúčastněných razit dráhy nové kultuře bratrství a míru“
(Čáp, J. 1997 s. 315)

2. 2. FORMY RODINY V SOUČASNÉ DOBĚ

Rodina jako taková, není organismem statistickým. V průběhu vývoje společnosti, prochází i rodina svou genezí, ale vždy v ní nacházíme některé rysy, které jsou pro rodiny charakteristické na konci 19. století a o sto let později.

Velký sociologický slovník termínem rodina označujeme skupinu, žijící ve společné domácnosti, složenou z rodičů, muž, žena a jejich dětí.

Rodina a společnost, jsou malá a velká verze stejné podstaty. Obě se skládají z lidí, kteří spolu žijí, pracují a spojuje je stejný osud. Základem jsou mezilidské vztahy, které jsou naplňovány realizací sociálních rolí, které lidé na sebe berou a tak se podílejí na pestré škále nejrůznějších odstínů barev života. Pokud dáme dohromady všechny rodiny, vznikne nám společnost. Socializační proces probíhá v určitém skupinovém prostředí, poněvadž rodina je nejvýznamnější ze skupin, které vyvíjí člověka v sociální bytost a které formulují jeho osobnost. „

V roce 1902 zavedl americký sociolog C. H. Cooley do sociální psychologie pojem – primární skupina, který se potom ponechal v sociologické literatuře. Cooley vycházel z předpokladu, že lidé, i přes zřejmou diferenciaci z hlediska etnických, rasových, fyzických a jiných znaků a přes výrazné odlišnosti v kulturní úrovni a dosaženém stupni společenského vývoje, mají určité obecné shodné rysy. Tyto rysy podle Cooleyho názoru jsou universální, můžeme je sledovat ve všech vývojových obdobích lidstva od doby, kdy se člověk vydělil z živočišného světa.“ (Petrusek, M. 1992 s. 47-48)

Výchozí sociální zkušenost a současně i základní hodnotový systém a morální standardy, člověk přijímá podle typu sociálních skupin. Tyto skupiny, podle Cooleyho názoru co do vnějších forem a podob jsou proměnlivé, z hlediska svých základních funkcí jsou však totožné. V české sociologické a psychologické literatuře se často setkáváme s výrazem nukleární rodina nebo jaderná rodina, elementární rodina, základní i také manželská rodina. Základy k charakteristice rodiny také nacházíme v pracích Émile Durkheima, který je autorem tohoto pojmu. Protože základním momentem v charakteristice rodiny jsou vztahy mezi manželi, používá se také výraz rodina párová.

Chceme-li se zabývat současnou rodinou, nelze opomenout aspoň malý exkurz do novodobé historie jejího vývoje. Rodina se postupně vyčleňovala jako jakýsi soukromý prostor, v němž členové rodiny měli stále větší zájem být pohromadě, sdílet určitou intimitu a snažili se zkvalitňovat vzájemné vztahy, jejichž základem byly pochopitelně vztahy ekonomické. „ Například tvrdil, že nukleární rodina, tj. rodina, která se skládá z muže, ženy a jejich dětí sdílejících společné bydliště existovala vždycky, ještě neznámá, že tato rodina plnila vždy stejné funkce. Nukleární rodiny v padesátých letech našeho století nejsou totéž jako takzvané prosté domácnosti v 16. Nebo 17. Století “. (1:10)

V rodinách, kde bylo prvotním cílem předání ekonomického dědictví, zaujímal klíčovou roli majetek, z něhož vycházel pragmatický moment při uzavírání manželství. (například to byly smlouvy narozených dětí apod.) Takovéto manželství pak mělo zřetelný cíl a to přivést na svět nového dědice, který by pokračoval ve správě rodového majetku. Naproti tomu většinu společnosti tvořily rodiny, které bojovaly o holou existenci, o přežití, které postrádaly ekonomické zázemí. Stránka vztahová, z pohledu současného manželství a rodiny, byla otázkou úplně okrajovou.

Není pochyb o tom, že základní normy chování a uspořádání mezilidských vztahů v rodině artikulovala v Evropě po staletí nejvýrazněji církev.(5:63) V dřívější době bylo podle křesťanství manželství vnímáno jako celoživotní, nezrušitelný svazek „ *Trvalost rodiny byla garantována transcendentním imperativem: Co bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ (Možný, 2002) Tehdejší taková typická rodinná formace je více generační patriarchální rodina. Je to rodina monogamní, s dominantním postavením otce. Zde hraje roli ekonomická aktivita, především v oblasti výroby, na které se většinou podílejí všichni členové rodiny. Jedná se převážně o rodiny selské, které vystupují jako autarkní hospodářská jednotka, co nevyprodukuje a nespotřebuje, tak mění za další potřebné statky. S postupem času přestává být bydliště zároveň pracovištěm a muž odchází za prací a žena se většinou soustřeďuje na péči o domácnost. (Možný, 2002)

Od padesátých let minulého století dochází ke změně, kdy se ženy začínají více věnovat profesní kariéře a opouští domácnosti. (Možný, 2002) Vliv na utváření určité hodnotové základny a představ o správném životním stylu u dětí, už tak nepatří výhradně rodině, ale přebírají to instituce jako je škola a podobné instituce. Právě v tomto hrají

velkou roli masmédiá všeho druhu. (Možný, 2002) Další změny ve vývoji rodiny můžeme zaznamenat při sledování volby partnera, protože tehdy při volbě partnera hrálo roli společenské postavení a majetkové poměry. (Možný, 2002. s.19)

V dnešní době je situace taková, že se jednotlivé rodiny od sebe liší podle povahy, podle svých představ o manželské lásce a o stavu její realizace. Jelikož dochází k postupnému stárnutí populace, tudíž dochází k poklesu sňatkovosti i porodnosti. Nejčastější jsou rodiny s jedním nebo dvěma dětmi. V současnosti jsou stresové situace častějším jevem a vznikají pro člověka větší nároky při jejím zvládnutí.

V raném kapitalismu většina lidí trpí pod břemenem svobody s nutností převzít odpovědnost za sebe sama, své záležitosti a svá rozhodnutí a k tomuto můžeme zařadit i ztrátu sociálních jistot. Proto tyto trendy ukazují, že seberealizace mladé generace je zaměřena jinam, než generace před tím.

Také můžeme říct, že v dnešní době máme větší možnosti volby se rozhodovat o studiu i v zahraničí, práce v zahraničí, cestování a podnikání. Z tohoto vyplývá, že výběr upřednostňuje především „nerodinné a nemanželské“ alternativy. Tyto alternativy jsou doplňovány vzestupem odpovědnosti a i odložením mateřství a otcovství.

Současná rodina a její problémy

V současné společnosti můžeme sledovat určité změny v partnerském a i v rodinném chování. Nesmíme zapomenout na to, že vzorec chování má nějakou setrvačnost a k jejich proměnám nedochází ihned, ale je to otázka času, jaká bude jejich konečná podoba. Zásadní změny, které zasáhly do naší společnosti byly na počátku 90. let. Můžeme říci, že po roce 1989 se změnám v rodině věnoval Ivo Možný. Tento český sociolog, kterému bylo zakázáno přednášet na vysokých školách a realizovat se v akademické dráze. Proto Ivo Možný mohl pokračovat až po listopadu 1989. Prof. PhDr. Ivo Možný CSc. se především věnuje sociologii rodiny.

Následné výzkumy zkušených odborníků, kteří po roce 1991 pracovali s rodinami, shrnul psycholog Karel Balcar. Podle jejich názorů je možné rozlišit tři typy rodiny.

- Do první skupiny rodiny byly řazeny ty rodiny, které byly v minulém režimu perzekuovány, šlo o rodiny politicky bezmocné, ale i po stránce hospodářsky, společensky, profesionálně utlačované, rodiny s omezenými možnostmi přístupu ke vzdělání.

- Do druhé skupiny byly řazeny rodiny, které se cítily tímto režimem ochuzeny, protože se s dřívější mocí nějakým způsobem ztotožňovaly. Týkalo se to rodin funkcionářů, členů veřejných složek a lidí, kteří byli s vládnoucí garniturou nějak spjati.

- Třetí skupina rodin byla nejpočetnější, cítily se znejistěny, šlo o tak zvanou šedou zónu mlčící většiny.

Pro všechny tyto skupiny rodin najednou nastala možnost, neboli nutnost a i nezbytnost vlastního rozhodování v konkurenčních podmínkách. Defenzivní životní styl byl nahrazován stylem ofenzivním. Rodiny na tyto změny reagovaly zesílením vzájemnosti anebo úplně naopak jejich oslabením.

Francouzský sociolog Francois de Singly patří k nejvýznamnějším francouzským sociologům rodin. Ve své knize „ Sociologie současné rodiny “ poukazuje, na jakých principech vznikla soudobá rodina. Především poukazuje na rozdíl a vývoj změn od tradiční rodiny k moderní a postmoderní rodině. Opírá se o studie francouzských psychologů (Bourdieu, Kaufmann), britské výzkumy (Young a Willmontt) a také o švýcarské a kanadské zdroje. (Jejich názory se projevují ve výzkumech a rozhovorech). Přesto však k vědeckému popisu struktury a funkcí rodiny ve společnosti je nejdůležitější vědecký odstup.

Základní rysy současné proměny rodiny jsou:

- privatizace – kdy se kvalita rodiny určuje nejvíc podle kvality interpersonálních vztahů; rodina = prostor, kde si jedinec utváří a chrání svou individualitu
- socializace – do rodiny stále více zasahuje stát, který rodinu kontroluje, podporuje a reguluje vztahy uvnitř

Singly poukazuje také na důraz na vztahy mezi členy rodiny a také na vztahy mezi manželi, na význam osobní autonomie a prostoru pro rozvoj individuality každého člena rodiny. Současnou rodinu v dnešní společnosti nazýváme „ vztahová “. Je to něco nového. Dřívější rodina měla především udržet domácí statky. Singly cituje Durkheimovu myšlenku:

„Ke své rodině máme pevný vztah jen proto, že máme pevný vztah k osobě svého otce, matky, k osobě své ženy a dětí. Všechno však bylo jinak v době, kdy vztahy, které pramenily z věcí, převládaly nad těmi, které vycházely z osob. V době, kdy celá rodinná organizace měla především udržet domácí statky v rodině a kdy všechny osobní ohledy se ve srovnání s tím zdály podružnými“.

Singly také vyjadřuje svůj názor na to, že role rodiny v socializaci dítěte se zmenšuje. Singly se také odvolává na Talcotta Parsonse - americký sociolog a představitel strukturovaného funkcionalismu. Podle Parsonse moderní rodina ztratila hodně ze svých dřívějších funkcí a ty převzaly jiné instituce a rodině zůstává především úkol postarat se o utváření osobnosti dětí a stabilizovat ji u dospělých.

Podle Singlyho je oporou současné rodiny převážně škola a veškerá školní práce dítěte sblíží rodinu a proto nejsou děti brány z hlediska případného dědictví, ale jsou hodnoceny samy za sebe jako osobnost. Singly také ve své knize poukazuje na to, že dítě je nositelem školního kapitálu, jehož cena je v současné společnosti vyšší než cena kapitálu pozemkového nebo finančního. Rodiče pomáhají svým dětem jednak proto, že chtějí dávat najevo svoje city a jednat proto, že se snaží dětem dávat možnost „žít svůj vlastní život“. (De Singly. 1999)

Anthony Giddens známý britský sociolog a také „ideový otec“, který vidí příslib v nástupu globalizace.

Současná rodina podle Anthonyho Giddense:

- Je monogamní, což je stanoveno zákonem. Vzhledem k vysoké rozvodovosti však lze současný západní model považovat spíše za sériovou monogamii: jedinec může za život vystřídat několik manželských partnerů, ale...
- Manželství vychází z představy romantické lásky: dominuje citový individualismus. Předpokládá se, že podmínkou sňatku je vzájemná osobní přitažlivost a kompatibilita obou partnerů, která vede ke vzniku oboustranného citu...
- Rodina je obvykle patrilineární a neolokální. Patrilinearita spočívá v tom, že děti dostávají jméno po otci a také majetek se obvykle dědí v mužskou linii.

Podstatou neolokality je to, že se nově vzniklý manželský pár stěhuje na nové místo, do nové domácnosti.

- Rodina má nukleární charakter, typickou domácnost tvoří rodiče a jejich děti... (Giddens, 2000. s. 160)

Řada současných autorů poukazuje na krizi současné rodiny a rodinného života. Krize rodiny se vyznačuje mimo jiné nárůstem neúplných rodin zvyšujícím se podílem týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v rodině samé dále vysoká sebevražednost dětí a mladistvých jejich kriminalitou, agresivitou a dalšími nežádoucími vlivy. Dále je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, nedostatek bytů a vysoká nezaměstnanost. Krize rodiny je spojena především z krizí rodinných funkcí. Stále méně rodin je schopno udržet v souladu své každodenní úkoly a poslání v prosté každodennosti. Funkčnost rodiny je podrobována analýze mnohými autory. Kloním se ke klasifikaci dle Dunovského 1986, který hovoří o čtyřech typech rodiny z hlediska funkčnosti rodiny ve vztahu k výchově dítěte. Základní kritéria, které nastavil jsou:

- složení rodiny
- Stabilita rodiny
- Sociálně ekonomická situace rodiny (vzdělání, příjmy, zaměstnání rodičů)
- Osobnost rodičů
- Osobnost sourozenců
- Osobnost dítěte
- Zájem o dítě a péče o něj

Výsledky výzkumu vedli k definici čtyřech typů rodiny:

- Funkční
- Problémová
- Disfunkční
- Afunkční

Ve funkční rodině probíhá socializace a výchova dítěte v optimálních podmínkách. Dítě se rozvíjí harmonicky a všestranně. Při této výchově není dítě chráněno ani před krizovými situacemi (např. úmrtí v rodině, ztráta rodiče, ztráta zaměstnání rodičů, konflikty s vrstevníky).

Problémová rodina je charakterizována závažnějšími poruchami některé nebo všech funkcí rodiny, které ohrožují vývoj dítěte. Rodina není vždy schopna řešit problémy vlastními silami a hledá pomoc v poradnách nebo u přátel i známých.

Disfunkční rodina je rodina, v které se vyskytují vážné a dlouhodobé poruchy všech funkcí rodiny. Taková rodina ohrožuje a poškozuje a rodinu jako celek a negativně poškozuje vývoj a výchovu dětí v této rodině. Rodina není schopna a mnohdy nemůže řešit svoji situaci sama, intervence nepomáhá. Problémy mají chronický charakter a mnohdy končí náhradní rodinnou péčí.

Afunkční rodina trpí poruchami závažného rázu. V rodině se často vyskytují děti týrané, zneužívané a zanedbávané. Jediné možné řešení poskytuje odebrání dítěte z rodiny a ochranná péče. Většina dětí končí v náhradní rodinné péči. Procházka s 113

Lze tedy konstatovat, že současná rodina prodělává řadu krizí a současná rodina, tak jak jí definuje Helus (2007) se vyznačuje následujícími pěti znaky:

1. Současná rodina je nukleární, málo lidí, kteří tvoří její jádro a sdílejí intimní soužití.
2. Jádro tvoří manžel, manželka, kteří jsou zároveň otec a matka dětí
3. Rodina je dvougenerační, generace otec – matka, generace dětí.
4. V rodině funguje intimita, vše je založeno na soukromém prostoru.
5. Rodina je privátní individualizace, v které se každý člen rozhoduje individuálně dle své vlastní volby.

Další klasifikace rodiny s kterou se ztotožňuji a která vychází z problematika sociální pedagogiky je vypracována B. Krausem a to na základě procesů a jevů, které současnou rodinu charakterizují a jsou pro rodinu typické. Autor hovoří o následujících znacích:

- Demokratizace uprostřed rodiny – mění se role rodičů i dětí, otec už není dominantní – dokonce může požívat mateřskou dovolenou, zásadně se mění základní aktivity členů rodiny – žena matka posiluje společenskou pozici, vztah mezi rodiči a dětmi je spíše partnerský než submisivní, dělba práce v rodině není rozdělena typicky ženskou a typicky mužskou. Posilují se

práva všech členů rodiny, vycházejí z rovnosti a důstojnosti každého člena rodiny.

- Izolovanost rodiny – rodina je samostatná sociální jednotka, která chrání své soukromí před společností a sousedy, na druhé straně podporuje izolovanost rodiny některé patologické jevy např. domácí násilí, gamblerství, zneužívání dětí, alkoholismus a drogová závislost. Ty se pak stávají latentními a posilují kriminální podhoubí společnosti. Nebezpečné uzavírání lidí do sebe a vedou k odcizení člověka člověku – více generační soužití se stává vzácností.
- Rodina se zmenšuje – reprodukční schopnosti člověka jsou v rodině využívány omezeně, mnohočetnost dětí v rodině je spíše vzácností. Naopak přibývá osamělých matek s dětmi.
- Desintegrace rodiny – mění se styl soužití a životního způsobu dospělých a dětí. Všechny generace jsou ovlivňovány interakcí na sociálních sítích, vážne komunikace mezi lidmi, začíná převažovat forma elektronické komunikace a zábavy, tím se zvyšuje konkurence vůči společným rodným chvílím a rodinným akcím. Společné řešení problému se stává vzácností.
- Přetížení rodiny – celá rodina je nadměrně zatěžována pracovními aktivitami – rodinné firmy, podnikání. Rodiče své děti nevychovájí, emocionálně rodina strádá, funguje jako regenerační jednotka. Začíná se hovořit o dvoukariérovém způsobu života – rychlý návrat s mateřské dovolené, výchova dítěte chůvou apod.
- Nestabilita rodiny – naše republika patří k zemím s vysokou rozvodovostí. Po rozvodové krizi postihují život dětí, narušují její stabilitu a rovnováhu. V rozvodovém řízení se děti se často stávají rukojmí.

- Socioekonomická diferencovanost rodiny – zhoršující se ekonomická situace v ČR zvyšuje nezaměstnanost a následně chudobu a sociální vyloučení, objevuje se zadluženost a sním spojený život na dluh, exekuce a ornamentní stres. Rodiny si půjčují peníze a to velmi neuváženě, nehodnotí ekonomickou situaci a solventnost rodiny, půjčují si na dovolenou, na vánoční dárky atd. . této situace využívají lichváři a tzv. rychlé půjčky.

Mnozí autoři a odborná literatura konstatují, že současná rodina se mění ba naopak je v krizi. Mnozí hovoří o tzv. jinakosti což není možné jen vnímat pozitivně či negativně, neboť obojí je možné. Rodina se tedy mění, a v to kontextu zněn společenských. Rodiče investují prostřednictvím svých dětí do budoucnosti, to platí o celé společnosti. Svou roli v těchto tendencích hraje nejen rodina, škola, výchova a vzdělání, ale též stát a jeho sociální politika. Přesto i nadále zůstává zásadním a rozhodujícím kritériem výchova v samotné rodině, která formuje osobnost jedince, jeho charakter, jeho schopnosti a dovednosti.

V těchto souvislostech je pak možné využít vědomostí, dovedností získaných studiem, sociální pedagogiky, která může poskytovat právě ty, odborné vědomosti, které jsou společnosti považovány. Sociální pedagog však nezasahuje jen v krizových situacích, ale měl by působit zejména preventivně.

Společnost akceptuje svobodnou volbu partnerského soužití, respektuje dodržování lidských práv např. právo na život, právo na volbu partnera na založení rodiny, dále právo na informace, na šťastné dětství. Mění se hodnotová orientace lidí jako důsledek technického rozvoje. Je prodloužená doba mládí a dospívání, prodlužuje se finanční závislost na rodičích. Mnohdy vlivem studia, sňatky se uzavírají pouze jako přechodné. Společenské normy a pravidla jsou uvolněné např. předmanželský sex, homosexualita, rozvody. Naopak téměř vymizely tělesné tresty, týrání zvířat atd.. Srovnej, Procházka, M. : sociální pedagogika s. 116, 117

3. OSOBNOST UČITELE

Pojetí osobnost v psychologii můžeme označit, že je organizovaný a integrovaný systém neboli celek duševního života člověka, v kterém je integrována biologická, sociální i psychologická stránka jeho existence.

„ Osobností se člověk nerodí, nýbrž se jí stává v průběhu svého života, v průběhu procesu zvaném socializace. Osobnost je výsledkem interakce vnitřních a vnějších podmínek, přičemž rozhodující úlohu při jejím jednání utváření mají podmínky vnější, zvláště učení a výchova.

Od období dospívání nabývá na významu sebevýchova a sebevzdělávání člověka, které jsou však také stimulovány podmínkami vnějšími. Na vývoji osobnosti se podílí také její organizovaná a organizující se zkušenost, kterou však člověk získává v interakci s vnějším prostředím“. (Vízdal, 2009)

Osobnost učitele v pedagogice považujeme za velice důležitou roli, jelikož špatný učitel může způsobit mnoho škod ve vývoji osobnosti žáka. Pedagogova osobnost má ve vyučovací a výchovné práci významný úkol. Je to člověk, který vzdělává, vychovává děti, mládež i dospělé.

Úkolem každého učitele je pečovat o tělesný, citový, rozumový a volní rozvoj vychovávaného. Učitel by měl mít odbornou kvalifikaci, měl by se orientovat v kultuře a vědě, měl by mít odborné vzdělání pedagogické a psychologické aby se uměl v určitých výchovných situacích vhodně zachovat, přiblížit se k žákům. Učitel by měl mít též všeobecné vzdělání a široký rozhled, jelikož žáky ovlivňuje. Důležité v pedagogické praxi učitele jsou zvláštní schopnosti, jako je: (Mazánková, 2006)

- pedagogický talent
- pedagogické mistrovství (v pozdější době se k tomu učitel vypracuje a je to okamžitá a správná reakce na nepředpokládanou situaci
- pedagogický talent

Do profesní kvalifikace učitele řadíme:

- diagnostické schopnosti (dobře zvolit diagnózu žáka nebo výchovné skupiny)
- didaktické schopnosti učitele (přenést žákům srozumitelně informace a také vzbudit u žáků zájem tyto informace vstřebat)
- schopnost neustále rozšiřovat obzor svých vědomostí
- schopnost pronikat do vnitřního světa žáka, vcítění se do druhého (empatie)
- pedagogická expresivnost, je to schopnost přenést vlastní pocity, myšlenky i vnímat pocity těch druhých
- konstruktivní schopnost, je to schopnost učitele vypracovat učivo podle věku a individuální zvláštnosti žáka
- výrazové schopnosti
- organizační schopnosti
- schopnost získat autoritu
- komunikativní schopnost

Složky profesní kompetence učitele:

- kompetence odborně předmětné
- kompetence psychodidaktické
- kompetence komunikativní
- kompetence organizační a řídicí
- kompetence diagnostická
- kompetence poradenská a konzultativní
- kompetence reflexe vlastní činnosti

Také jsou kladeny požadavky na osobní vlastnosti učitele a jeho chování.

Ty řadíme do pěti skupin:

- vlastnosti charakteru a vůle
- pracovní vlastnosti

- intelektuální vlastnosti
- citově temperamentní
- společensky- charakterové

Zásady učitele neboli principy učitele, které by měl učitel respektovat a to je zásada:

- zásada malých kroků
- zásada aktivního učení
- zásada bezprostředního upevňování
- zásada individuálního tempa
- zásada zdokonalování programu

Didaktické zásady: (Mužík, 2002)

- zásada vědeckosti
- zásada uvědomělosti a aktivity
- zásada názornosti
- zásada názornosti
- zásada soustavnosti a posloupnosti
- zásada přiměřenosti
- zásada trvalosti
- zásada individuálního přístupu
- zásada spojení teorie s praxí

Typologie učitele:

- logotrop – zdůrazňuje vzdělání (tento pojem zavedl ve 40. letech švýcarský psycholog Christian Caselmann)
- paidotrop – zaměřuje se na žáka, na jeho formování (též Caselmannova typologie)
- autoritativní typ – typické spíše pro logotropa, chybí laskavost, humor
- sociální typ – spíše paidotrop, dává větší volnost, ale požaduje větší zodpovědnost
- vědecko-systematický typ – na vše jde systematicky, s rozvahou, logicky
- umělecký typ – pracuje intuitivně
- praktický typ – má velice dobré organizační schopnosti
- sangvinik – rychlý, optimistický, výřečný, udržuje si pedagogický odstup
- choleric – aktivní, přísný výbušný, náladovost, umí žáky nadchnout
- flegmatik – klidný, pohodlný, sklon k lhostejnosti
- melancholik – citlivý, nevyrovnaný a neodvážný
- demokratický typ, svobodný
- autoritativní typ – příliš přísný
- liberální typ – převažuje volnost, nekontroluje, neodměňuje apod.

3. 1. OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA

Osobnost sociálního pedagoga se postupně etablovala, jak se rozvíjela samostatná pedagogická disciplína – sociální pedagogika, která v českém odborném prostředí je intenzivně diskutována od devadesátých let minulého století. Také vymezení předmětu sociální pedagogiky je předmětem odborných diskuzí. Pro ilustraci uvádím některé s přístupy. V přístupu k sociální pedagogice a vymezení jejího předmětu se liší v každé zemi vzhledem k historickým a společenským předpokladům.

Z našich autorů uvádím B. Krause, který vnímá sociální pedagogiku jako obor, který se zaměřuje na sociální aspekty výchovy a vývoje osobnosti člověka a sociální pedagogika podle Krause nabízí možnosti: „pomoci při utváření optimálního způsobu života(Kraus 2004 s. 17“).

M. Hradečná chápe sociální pedagogiku jako širokou hraniční disciplínu a akcentuje její sociologická, psychologická, sociálně psychologická, sociálně politická a pedagogická východiska. Takto pojatá sociální pedagogika pak zahrnuje: „ jak makrosociální hlediska výchovy (povahu společnosti, celkový kulturní a politický stav společnosti včetně hodnotových systému), tak hlediska mikrosociální (týkající se zejména nejbližšího životního prostředí jedince to je - rodiny, školy, sociálních skupin a jin.), (Hradečná, 1998 s.7).

Matoušek ve Slovníku sociální práce definuje sociální pedagogiku jako odbornou disciplínu, která se zadívá: Rozpoznáváním sociálním činitelů ohrožujících vývoj člověka uplatňování postupu, jenž vyvažuje jejich nepříznivé působení „ (Matoušek 2003 s. 210)

V neposlední řadě Zlatice Bakošová zdůrazňuje, že sociální pedagogika je hraniční vědní disciplínou mezi pedagogikou a sociologií. Jádrem tohoto pojetí je zaměření „, na vztahy mezi sociálním prostředím a výchovou, formami sociální pomoci a péči o děti, mládež a dospělé, tedy člověka v sociálním prostředí. „ (srov. Bakošová, 1914 s.10).

Z výše uvedeného vzešel nový obor profese sociálního pedagoga, který získá během studia kompetence jednak pro sociálně pedagogickou práci a to, v sociálním poradenství a v sociální intervenci. Druhá poloha sociálního pedagoga je spojena s pedagogickou a vychovatelskou prací s různými sociálními skupinami, a je často spojována primární prevencí. Tuto prevenci pak definuje a rozvíjí pak zejména B. Kraus a Klíma.

Za nejdůležitější je považováno s pohledu sociálního pedagoga poskytovat pokud možno komplexní sociálně výchovnou práci směřující integraci jedince do společnosti.

Všichni uvedení autoři se shodují na tom, že kromě obecných kompetencí pedagoga vykazuje sociální pedagog specifické kompetence. Této problematice věnují pozornost zejména Z. Bakošová, B. Kraus, V. Poláčková. Výsledkem diskuze je definování a vymezení specifických kompetencí sociálního pedagoga pěti oblastech, které pro přehlednost uvádím:

1. Kompetence výchovně vzdělávacích

Sociální pedagog má příslušné odborné vzdělání, musí být schopen se angažovat v oblastech výchovy, sebevýchovy a vzdělávání. Dokáže analyzovat prostředí ke kterému se výchova uskutečňuje, umí rozlišit vzdělávací a výchovné problémy, dokáže realizovat primární prevenci a ovládá základní didaktické zásady, které dokáže aplikovat na sociálně pedagogickou práci.

2. Kompetence poradenská

Sociální pedagog musí zvládat při své činnosti různé poradenské přístupy používá rozhovor a musí musí vyvozovat při jednání s klientem závěry a rady. Poradenská činnost napomáhá při řešení problému klienta – žáka. Nastává tehdy pokud jedinec není schopen řešit situaci sám.

3. Kompetence preventivní

Sociální pedagog působí a intervnuje v oblasti primární prevence, kde usiluje o organizování různých volno časových aktivit, které vedou k rozvoji jedince i celých sociálních skupin. Jeho role je zejména v edukační činnosti při přípravě různých školních programů a pracovních aktivit.

Sekundární prevencí pak sociální pedagog pracuje již s jedinci a skupinami, kteří se rizikově chovají nebo chovali (gamblerství, šikana, záškoláctví atd.).

4. Kompetence manažerská

Sociální pedagog musí být schopen organizovat a koordinovat účinnou konkrétní pomoc těm, kteří jí potřebují. Musí být schopen kooperace s jinými odborníky např.

psycholog, právník, psychiatr, sociální pracovník, OSPOD, atd.. Ke každému problému musí přistupovat interdisciplinárně a musí umět organizovat i své kolegy a rodiče.

5. Kompetence reedukační

Sociální pedagog musí být schopen poskytnout a stát se sociální oporou pro jedince, který jí potřebuje. Pomoc musí být odborná a cílená. Musí být hodně diagnostikována, aby mohla být včas poskytnuta zejména nepřímá pomoc a edukace neboť, jak je všeobecně prezentováno a praxí je ověřeno je nepřímá výchova považována za efektivnější než výchova přímá.

Zmíněné kompetence jsou minimálním základem pro činnost sociálního pedagoga a stávají se nezbytnou součástí jeho profese. Výčet kompetencí pro činnostní celky se neustále mění a vyvíjí, neboť závisí na proměně trhu práce, na společenské spotřeby, ale i na legislativním zázemí. V Česku není dosud sociální pedagog profesně začleněn do školských předpisů).

EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části se budu věnovat částečně analýze současné společnosti, výchově a sociálním problémům, které dopadají na mládež. S ohledem na důležitost praktických zkušeností, které jsem získala a získávám ve své vlastní praxi, pracuji jako vychovatelka u středoškolské a učňovské mládeže a jsem povinna, vzhledem ke svoji profesi každodenně s touto mládeží komunikovat a řešit jejich výchovné, ale i osobní problémy. Dále pak se budu zaměřovat na vztahy, interakci mezi rodinou a vychovatelem a na problematiku domova mládeže. Proto jsem v empirické části zvolila metodu kvalitativního výzkumu – případnou studii (kazuistiky)

Synonymem případové studie je pojem kazuistika – odvozen z latinského casus, jež má několik významů – znamená např. úpadek, pohromu, ale také případ nebo událost.

Jedná se o různé případové studie, na kterých hodlám demonstrovat typické a atypické problémy současné mládeže. Případové studie patří mezi kvalitativní výzkumné metody. Existuje mnoho definic jak vymezit kvalitativní výzkum, nejčastěji bývá citována definice podle Creswella: „ proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkum vytváří kompletní, historický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ Handl s. 50

V kvalitativním výzkumu se jedná o intenzivní studium jednoho fenoménu např. jedné rodiny události, životní situace, určitého věku, výchovných potíží atd.. Výzkumník sleduje a zkoumá jev komplexně a do hloubky po určitou dobu v určitém sociálním prostředí. Jako výzkumná metoda je tedy případová studie vhodná pro zkoumání těch jevů, které jsou součástí velkého množství vztahu a dalších faktorů a kde neexistují žádné zákony, jež by určily, které faktory, vztahy, jevy jsou podstatné. Tato výzkumná metoda je proto využívána zejména v humanitních oborech např. psychologii, pedagogice, sociální práci atd..

Podle Petuska je kvalitativní metoda poskytuje data, která nemá smysl do počítače dávat, přesněji data, jejichž povaha by se počítačovým zpracováním kvalitativně změnila a ztratila svou specifiku. (Petrušek s. 127.) Velkým přínosem kvalitativní metodologie jsou přístupy, které problém sledují do hloubky.

Podle Švaříčka je kvalitativní výzkum zaměřen na jádro samotného případu, kdy badatel usiluje o komplexní porozumění v přirozeném prostředí. Cílem je interpretovat intrakce mezi případem a okolím. (Švaříček s 99)

Podle Basseye „ znamená být v centru dění , získávat data a svědectví tzv. z první ruky“

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných metod, jiní hovoří oproti kladů ke kvantitativnímu výzkumu, jenž je využíván výhradně přírodních věd. Kvalitativní výzkum postupně upevnil pozici v metodologii a je stále více využíván společně s ostatními metodami výzkumu. Závěrem lze tedy říci, že neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo reálně provádět kvalitativní výzkum. Záleží vždy na konkrétní situaci ne analýze výzkumníka na zohlednění lokální situace a např. osobnosti účastníků kazuistik. Výsledkem bádání je podrobná komparace případů a vyvození určitých východisek.

S ohledem na zákon o ochraně osobních údajů číslo 101/ 2000 Sb. Ve znění novel nebudu vzhledem k citlivosti a intimnosti některých údajů uvádět žádné bližší údaje, které by mohly dané osoby, jenž zmiňuji v kazuistikách, vést k jejich identifikaci. Veškeré údaje jsou anonymizovány. Pracuji ve výchovně vzdělávacím zařízení neregionálního typu s dvašedesátiletou tradicí a nachází se v novém, moderně řešeném areálu. Tento škola zabezpečuje jak sekundární, tak i post sekundární přípravu na povolání i včetně nabídky různých rekvalifikací, kurzů a školení. Nynější oborová struktura v prvotní přípravě na povolání je zaměřena v oblasti informačních a telekomunikačních technologií, tematiky v dopravě, poštovníctví a logistiky, bankovníctví a poštovníctví. Tato škola poskytuje střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou anebo výučním listem. Současný zřizovatel této školy je Jihomoravský kraj. Škola je příspěvkovou organizací a je zapsána v rejstříku škol a školských zařízení u Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR).

Škola má čtyři divize a to v oblasti vzdělávání, v oblasti výchovy mimo vyučování a centrum volného času, v oblasti stravování a v oblasti údržby. Mé působení z titulu funkce vychovatelky je v oblasti výchovy mimo vyučování a centrum volného času na domově mládeže.

Funkce vychovatele v dnešní době je velice náročná a zodpovědná. Výchova této mládeže musí být cílevědomá, plánovitá ale i všestranná činnost, která směřuje žáky k přípravě pro jeho společenské úkoly, profesní i osobní život. Výchova je celoživotní působení na člověka a předává také znalosti a dovednosti. Nyní hovoříme o kompetenci, které jsou požadovány danou společností.

Chlapec 15 let, psychické problémy

Výchovná skupina, kterou mám na starosti má třicet tři žáků a to z různých škol a studijních oborů. Žáci této skupiny navštěvují tříleté a čtyřleté studium. Věkový rozdíl ve výchovné skupině je od 15 let až do 20 let a více.

Žák, o kterém budu psát, nazývejme jej Jirka. Jirka nastoupil na domov mládeže o týden později z důvodu účasti na seznamovacím týdnu školy v přírodě. Škola tento seznamovací program pořádá pro první ročníky.

Při nástupu se chlapec projevoval zvláštním chováním, jednáním a zdrceným postojem. Při příchodu rodičů nebylo možno navázat komunikaci, jelikož velice spěchali domů. Jiří byl celý den uzavřený, nekomunikoval a stranil se kolektivu. U některých žáků trvá, než se do kolektivu včlení a najdou si kamarády. U Jiřího jsem si nebyla dost jistá, protože bylo i dost obtížné navázat s Jirkou kontakt. Jediný Jirkův kontakt byl počítač, a to vždy v nepřítomnosti žáků. Když jsem za Jirkou přišla na pokoj, ihned počítač vypínal. Nedařilo se mi proniknout, z jakého důvodu to tak je. Jirka projevoval silnou apatii ke všemu. Naříkal si na bolesti břicha, trpěl zažívacími potížemi a hovořil i o tom, že maminka je také nemocná a nemůže pracovat. Jediný tatínek finančně zajišťoval rodinu jako překladatel v nějaké firmě. Jiří mněl mladšího pětiletého sourozence a veškerá péče se točila jen a jen kolem něj. Zdůrazňoval, že bratr měl velký pokojíček a Jiří měl pokojíček malý, úzký bez oken, který byl zhotoven z chodby. Tatínek kladl na Jirku velké úkoly a vyčítal mu, že on už v jeho věku vše dokázal a uměl. U Jirky jsem viděla obrázky zvířat. Pejsek a kocourek byli v černém rámečku. Tyto obrázky mně pomohly navázat s žákem interakci. Později jsem se od Jiřího dozvěděla, že má pouze kočičku, protože pejsek a kocourek uhořeli ve sklepě. Bohužel jsem se nedozvěděla, proč k požáru došlo. Cokoliv jsem mu nabídla, neakceptoval, kladl ke všemu odpor, nic ho nezaujalo, žádné zájmové útvary a s nikým se nechtěl kamarádit. Byla jsem ráda, že postupně s velkou opatrností Jiří získával ke mně důvěru. Požádal mě, abych ho přestěhovala na jiný pokoj, což nebylo ihned možné realizovat pro nemoc jiných žáků. Po rozhovoru s ostatními žáky nebyly zjištěny žádné rozpory. Chlapci vypovídali, že Jirka nerozumí srandě, nezasměje se a stále mlčí. Poprosila jsem Jirky, zdali by mně nepomohl

s přípravou studovny na besedu, kterou jsme ve skupině pořádali. Bylo vidět, že má radost a dokonce navrhoval, co by bylo vhodné za výzdobu. Požádala jsem Jirku, jestli by potřeboval pomoc, tak ať mi to řekne, že je velice smutný a něco ho tíží a já jsem z toho smutná. Odpověděl, že nemá k nikomu důvěru a že byl u psychologa, který se mu smál a že už k nikomu nepůjde.

Po té jsem navštívila naši školní psycholožku, a vše jsme konzultovali, a dohodli se na tom, že by bylo dobré, aby Jiří naši školní psycholožku na domově mládeže navštívil. S Jirkou jsem to vše důkladně rozebrala. Jiří nakonec na tuto variantu přistoupil, ale přál si, aby to byla žena a ne muž psycholog a hlavně mě prosil, aby se to rodiče nedozvěděli. Několikrát jsem se snažila telefonicky kontaktovat rodiče a pohovořit, co se s Jiřím děje. Chtěla jsem rodičům říci, že by bylo dobré Jiřímu dovést hygienické a toaletní potřeby a také nějaké oblečení. U Jiřího jsem zjistila, že v počítači má pěkné slečny, vysoké a štíhlé. Zdálo se, že se alespoň trochu uvolnil a začal se mnou komunikovat o modelingu a dalších věcech. Dokonce se mi svěřil,

že má jedinou dobrou kamarádku a ta má intimní styk s dívkou s jiné třídy. S Jirkou jsme byli domluveni, že koncem týdne navštíví naši školní psycholožku na domově mládeže, a vše co ho trápí, poví. Zdálo se, že se Jirka docela dobře zapojuje do kolektivu. Dokonce i na večeri nešel sám, ale s chlapcem s kterým byl ubytovaný na pokoji. Měla jsem z toho radost, že veškerá péče o Jirky není v niveč.

Vše bylo domluvené. S paní psycholožkou jsem domluvila termín a konzultovala postup výchovného procesu. Také jsem ji sdělila, že Jiří navštěvoval školního psychologa na své škole, kde studoval a nebyl spokojený a zdá se mi, že nechce komunikovat s nikým s mužů. Nejprve jsem mapovala, zda Jiří nebyl někdy sexuálně zneužíván otcem. Ke svému otci byl silně zaujatý, ale bál se, abych nevolala otci, ale mamince. Bohužel telefonicky nebylo možné se spojit a tak jsme byli domluveni, že rodičům po konzultaci s Jiřím napíšeme dopis a požádáme jej, zdali by nás mohli navštívit. Sepsala jsem paní psycholožce chování a jednání žáka na domově mládeže a respektovala jsem pokyny, které mě paní psycholožka doporučila.

Další den Jirka nepřišel ze školy v době, kdy má podle školního rozvrhu přijít na domov mládeže. Opět jsem se nemohla dovolat rodičům Jirky, a ve škole už nikdo nebyl. Jiří měl mobil vypnutý a spojení s Jirkou nebylo možné. Byla jsem rozhodnuta, že

počkám do večere, pokud Jiří nepřijde, budu kontaktovat policii. Po 19.00 hodině se Jiří objevil na domově mládeže v hrozném psychickém stavu. Ruce se mu třáslly, byl bledý a nebyl schopen mě něco říct. Oblečen byl pouze v letních kalhotách a bundě bez trička a bez košile. Chtěl mě o něco požádat, a když začal hovořit, tak nebyl schopný dopovědět větu. Zjistila jsem, že je mu zima, a že je hladový. Poskytla jsem mu jídlo a vzala jsem si Jirku k sobě do vychovatelny. Požádal mě o toaletní a hygienické potřeby. Bylo vidět, že se Jirka částečně zklidnil, že mi něco chce důležitého říci. Po chvíli začal hovořit o tom, že nechce žít, protože se na něj všichni dívají jak na blázna. Prý má úzké dlouhé ruce a vysoké nohy. Ten den měl problém, protože neměl peníze na zaplacení knih, pani profesorka mu zabavila notebook, a proto neměl ani přípravu do dalšího vyučování. Jiří opravdu neměl peníze, neměl ani hygienické potřeby a ani nebyl dostatečně přichystaný na domov mládeže, chyběla mu strava, dostatek oblečení, přezůvky, domácí oblečení a pyžamo. Stále hovořil o tom, že nechce žít, a že dnes chtěl spáchat sebevraždu v tunelu u Bílovic, ale nějaká velká síla ho držela pevně za ramena. Měl spočítáno, že tíha pádu a rychlost vlaku stačí k sebevraždě. Neustále hovořil, že skočí z okna a bude mít klid. Snažila jsem se mu vše vyvrátit, že se musí mít rád a také protože má doma zvířátka, která na něj čekají a potřebují ho. Vysvětlila jsem mu, že zítra půjde k pani poradkyni a ta mu pomůže své problémy vyřešit.

Důvod byl úplně jiný. Po dvouhodinovém povídání se Jirka svěřil o tom, že se nemá rád, a že nemá rád své tělo. Chce být holka. Na notebooku mě ukazoval fotky chlapců, kteří se nechali předělat na dívky. Chtěl, aby to bylo pouze mezi námi. Po dalším rozhovoru jsme se dohodli, že mu můžu pomoci v tom, že zajistíme odbornou péči na psychiatrii a sexuologii. Jiří měl vše přes internet zjištěné. Snažila jsem se mu přiblížit problémy, které by mohly nastat, a že to nebude tak snadné a rychlé k jeho věku. Stále mě Jirka jen prosil, že rodiče jsou silně věřící, a že by se na něho zlobili. Jirka měl velký strach z rodičů, převážně s otce, a nechtěl odjet ani domů. Druhý den Jiří navštívil výchovnou poradkyni a ta okamžitě domluvila psychiatrické vyšetření. Po příchodu na domov mládeže Jirka přišel za mnou s nadšením, že se konečně něco posunulo k pozitivním výsledkům. Ten den měl ještě domluvenou konzultaci s paní doktorkou na psychiatrickém vyšetření. Na domov mládeže se Jiří nevrátil, zůstal na psychiatrickém oddělení. Druhý den mi ještě Jiří poslal velice smutnou báseň a od té doby jsem už nikdy o Jirkovi neslyšela.

Rodičům byl zaslán dopis, že se musí dostavit na domov mládeže. Při konzultaci s rodiči se matka Jirky omlouvala a poslední věta, která otřásla pedagogický kolektiv byl „doufám, že by vám Jirka nezpůsobil nějaké velké problémy, kdyby skočil z okna“. Bylo mě Jirky moc líto, byl to velice chytrý chlapec, který studoval gymnázium a převážně mu chyběla sebedůvěra, rodinné teplo, dobré zázemí a psychickou podporu hlavně od rodičů. Chlapec s velmi zlomenou dušičkou by v pohodě mohl navštěvovat Gymnázium v místě bydliště, anebo mohl dojíždět ze školy domů, protože do Brna to má čtyřicet kilometrů. O tom, že tento způsob řešení bude ukončením jeho psychických problémů, však pochybuji.

Shrnutí: Tato kazuistika je typickým příkladem sociálně, emočně nevyzrálé osobnosti, na které se zřejmě podílela i nestandardní rodinná výchova. Rodina byla sice úplná, leč otec spíše despota vůči synovi, matka řídila celou rodinu spíše autoritativním způsobem. Z hovoru a chování Jirky vyplynulo, že v rodině citově strádal a cítil se osamocen. Složitost jeho situace umocňovala tak též nevyhraněná sexuální orientace včetně nevyhraněného pohlaví. Rodiče otázku změny pohlaví syna potlačovali a dokonce ignorovali. Chlapec byl v rodině stigmatizován a nepochopen a to i to, že otec byl vysokoškolák a matka středoškolačka. Překážkou ve snaze řešit synovu složitou situaci jim zřejmě byla i víra.

Závislost na hracích automatech - gamblerství

Protože žijeme ve svobodné demokratické společnosti, tak tato svoboda nese sebou i svobodu užívat státem legalizované drogy i provozování hazardních her na výherních automatech. Závislost ve srovnání s ostatními drogami vzniká pomaleji.

Závislost je nemoc, začíná vesměs neškodně, změkčováním nepříjemných situací. Gamblerství je postupem času velmi blízké drogové závislosti. Gambler je závislý na hře a tím ztrácí veškeré schopnosti sebekontroly. Narůstá tak trestná činnost, protože většina hráčů nemá vlastní finanční prostředky k provozování hazardní hry na výherních automatech a tento kapitál si opatřuje nelegálním způsobem, jako jsou krádeže, vraždy i někdy svých nejbližších. Tito hráči jsou si velice dobře vědomi, že jejich činy se stávají trestnými a proto reagují zvýšeným konsumem alkoholu a drog. Tyto látky dodávají hráčům zlepšenou náladu a uvolnění před starostmi, které čím dál, tím více narůstají.

Závislost je pro člověka zátěž a to po stránce psychické, fyzické, biologické i sociální. Nejvíce trpí rodina a zejména rodiny s dětmi. Bohužel v dnešní svobodné společnosti přibývá závislosti už od mladistvých, kdy děti začínají nevinně hrou nebo videohrou na počítači. Hraní je pro děti činností zábavnou, protože tato činnost je základní aktivita života, uvolňuje tvůrčí potenciál a slouží k duševní relaxaci. Tato hra se nesmí změnit na hazardní a výherní. V naší zemi se zakazuje provozování hazardní hry na výherních automatech osobám mladším 18 let, ale i tak se bohužel tento zákon porušuje a roste kriminalita. Tito lidé, kteří mají chorobný návyk na výherní automaty, se dostávají do určitých stanovených diagnostických kritérií a ty zahrnují aspekty psychologické, sociální a biologické. Některé studie prokázaly, že po stránce biologické, a to i hráčství, vykazuje odbornou dynamiku poruch efektivity, nálad a sebekontroly jako skupina drogových závislostí.

Po stránce ekonomické je problém financování. Hráč má nutnost sebe prosazování a zhodnocení peněz. Po stránce výchovné, kdy rodič utajuje problémy, snaží se tuto situaci vyřešit sami a tím berou na sebe závazky a osobní problémy dětí.

Po stránce psychické se u těchto hráčů projevuje emoční instabilita, nezralost, nedostatečnost, frustrační tolerance, proměnlivost postojů, neřešitelnost, odkládání různých řešení, nedbalost a lehkovážnost.

S problémy se závislostí se setkávám v profesním životě dost často. Při mém působení jako vychovatelka, jsem se setkala s dvěma těžkými závislostmi na hraní na výherních automatech.

U prvního případu, než jsem zjistila, že jde o gamblerství, uplynulo více než jeden rok. Žák, který tuto činnost provozoval, byl zletilý a bylo mu 19 let. Byl velice vyrovnaný, ochotný, kamarádský, spolehlivý bez výchovných problémů, než se zamiloval do první dívky. Dívka byla o čtyři roky starší než chlapec. Byla to jeho první velká láska, pro kterou byl ochoten cokoliv udělat. Dívce nakupoval z lásky různé dárečky, které přesahovaly míru jeho finančních prostředků. Chlapec začal chodit na brigády, aby získal nějaký finanční kapitál na dárky pro svoji dívku. Chlapec to dosti fyzicky, časově, ale i psychicky zatěžovalo. I po několika přátelských rozhovorech s ním nebylo možné jeho chování ovlivnit. Po půl roce se tento vztah rozpadl a dívka si našla jiného muže, který byl podnikatel a byl velice dobře finančně zabezpečený. Tento vztahový rozpad chlapec neunesl, a snažil se vydělávat finanční kapitál na automatech. Chlapcovo chování se okamžitě změnilo. Tvrdil, že opravdu chodí na brigády a proto se vrací na domov mládeže v pozdních večerních hodinách. Jednou mě požádal o půjčení peněz a to částku 7.000,- Kč. Bylo mi to podezřelé, a proto jsem se zeptala, na co potřebuje tolik peněz. Odpověděl, že potřebuje peníze na zaplacení školního lyžařského zájezdu. Věděla jsem, že mi lže, protože jsem ho po třech letech jeho bydlení na domově mládeže velice dobře znala a také takovou finanční částku školní lyžařský výlet nestojí. Až po několikátém rozhovoru se mi svěřil, že jsi půjčil od kamarádů a musí tuto částku peněz vrátit do určité doby. Od spolubydlících jsem zjistila, že jim také dluží, a ti mi potvrdili, že opravdu hraje na výherních automatech. Peníze měl vypůjčené také od několika spolužáků. I přesto, že byl žák zletilý, byla jsem tuto choulostivou situaci, řešit s jeho rodiči a naší školní výchovnou poradkyní. Chlapci byla navrhována odborná konzultace a doporučena léčba na psychiatrii. Chlapec ji odmítl, přestal dojíždět domů a nenavštěvoval ani domov mládeže.

Rodiče věděli, že syn hraje na výherních automatech, protože k nim věřitelé jezdili a vyžadovali vrácení peněz, které si jejich syn vypůjčoval. Když jsem ztratila kontakt na

chlapce, byla jsem opět nucena se na rodiče obrátit s tím, že jejich syn má svěřené věci a musí je na domov mládeže vrátit. Rodiče však nevěděli, kde se jejich syn nachází. Teprve tímto krokem se zjistilo, že jejich syn je nezvěstný a rodiče tuto situaci byli nuceni řešit tuto situaci pomocí policie. Dnes je už chlapec v odborné péči psychiatra, ale léčí se ze závislosti gamblerství. Rodiče si museli vyřídit úvěr a dluhy chlapce vyplatit. Částka dosahovala skoro půl milionů korun.

Shrnutí: U této kazuistiky bych chtěla říct, že do prevence by hlavně měla být zapojena výchova rodičů, spolupráce s rodiči a především celá společnost. Proto je nezbytné zapojit cíleně primární prevenci. Nejlepší prevencí je sport a aktivní využití volného času, cílená výchova společnosti, rodiny a školy. Také bych doporučila nenechávat si problémy pro sebe, konzultovat s odborníky, posilovat sebedůvěru a pocit své ceny, posilovat vlastní odpovědnost, připouštět si vlastní pocity a brát vážně pocit druhých, dále poznávat své potřeby a posilovat schopnost prožitku ve své rodině a diskutovat o vzniku a příčinách závislosti.

Chlapec 20 let – závislost na výherních automatech

Další případ ze závislosti gamblerství se stal nedávno, kdy na domov mládeže nastoupil v září žák, který byl bez finančních prostředků a tvrdil, že čeká na sirotčí důchod. Okamžitě jak dostane sirotčí důchod, tak bude splácet částku za ubytování a stravování. Tento žák byl zletilý, žil v rozvedené rodině s matkou a čtyřmi sourozenci. Chlapce budu jmenovat Honza. Honza byl ze sourozenců nejmladší. Studoval už po druhé tříletý obor, jako automechanik, který nikdy nedokončil z důvodů velké absence.

Žák svým chováním vykazoval silnou dynamiku poruch afektivního chování, nálad a ztrátu sebekontroly, odkládání různých řešení, nedbalosti a lehkovážnosti. S maminkou měl vždy nějaké spory a domů málokdy jezdil. Když Honza nepřišel na domov mládeže, nebyl ani ve škole a nebral mi i telefon, tak jsem byla nucena zavolat do místa bydliště a kontaktovat se s Honzovou maminkou.

Maminka mi sdělila, že žije se čtyřmi dětmi už tři roky sama. Otec Honzy zemřel na těžkou závažnou nemoc v době, kdy Honza byl ve třetím ročníku tříletého studijního oboru, který nedokončil. Otce měl velice rád, a byl dosti na něj fixovaný. Ztráta otce vedla Honzu k silné apatii ke všemu. Těžce se vyrovnával se ztrátou otce. Začal navštěvovat restaurace, nonstop s výherními automaty a stýkal se špatnou společností. Maminka tušila, že její syn hraje automaty. S Honzou několikrát vedla rozhovor, ale vše bylo marné. Tuto situaci se bála dále řešit, protože ji Honza zapíral, že hraje na výherních automatech.

Na domově mládeže jsem hovořila s několika chlapci, kteří byli ubytováni s Honzou, a ti mi řekli, že má Honza rozpůjčováno dosti peněz. S Honzou se mi podařilo zkontaktovat až po třech měsících, kdy sliboval, že přijede, a vše vrátí co má zapůjčeno. Od spolužáků chlapce jsem zjistila, že nadále hraje na výherních automatech v Praze a pokračuje v gamblerství.

Shrnutí: Honza velice dobře vnímal zhoršení ekonomické situace rodiny, kdy často v domácnosti chyběly peníze na jídlo, oblečení, výlety a převážně potřeby Honzy. Po úmrtí svého otce našel zálibu v hazardní hře na výherních automatech, kde nejprve

vyhrával a snažil se tak přispívat finančně matce. Tato hra se stala pro Honzu závislostí. Počáteční výhry posilovali ego Honzy a počáteční velké výhry se staly být rychlou a snadnou cestou k penězům a která vedla Honzu k počátku cesty do světa utopie. Na konci této smutné cesty se Honza finančně zruinoval a přišel o podporu svých blízkých, matky, sourozenců a dobrých přátel a také o studie.

Příčinou vzniku hráčství, do kterého se Honza dostal, bylo především stresová situace, nabídka hry, sklony k hráčství, kde mohli být i osobnostní dispozice.

Dítě z rozvedené rodiny

Chlapec je svěřen do péče matky, má dva sourozence, starší sestru a mladšího bratra. Vztahy se sourozenci jsou na dobré úrovni, chlapec se o mladšího bratra staral už od útlého věku, jelikož složitá situace v rodině trvala několik let a chlapec psychicky strádal, jelikož matka řešila rodinnou krizi – pracovní vytížení manžela, náhradou dalšími náhradními tatínky. O rozvod pořádala matka. Neboť zjistila, že jí manžel má dlouhodobý mimo manželský poměr a gravidní milenku.

Chlapec tuto situaci vnímal jako zradu a to jak ze strany otce, tak i matky. Situaci řešil svým způsobem, začalo se objevovat záškoláctví, zhoršil se mu prospěch. Před krizí měl průměrný prospěch. Situace byla řešena ve škole, i v rámci OSPOD a v pedagogicko-psychologické poradně.

V současné době se změnou školy se situace ještě zhoršila, k záškoláctví se přidalo i zneužívání návykových látek, které začalo přes marihuanu, LSD a v dnešní době má chlapec zkušenosti i s pervitinem. Situace s vyhrotila, když ukradl spolubydlícímu mobilní telefon a notebook, který následně prodal, aby měl potřebné peníze na drogy.

Matka postupně propadla alkoholu, výchova se stává rizikovou, rodinu několikrát navštívil OSPOD.

Chlapec řeší svoji situaci spíše s vychovatelkou, než s rodiči. Postupně se začal konsolidovat, našel si kamarády a navštěvuje spíše prarodiče. Postupně si našel kamarády mezi spolužáky, začal sportovat, zlepšil se mu prospěch.

Našel si také cestu k druhému rodiči – otcovi, kterého navštěvuje pravidelně každých čtrnáct dní, a opravují spolu chatu, chodí rybařit.

Shrnutí:

Zdá se, že se podařilo chlapce zachránit, našel si alternativu k drogám, má kamarády a je ochoten o problémech diskutovat a hledat řešení. Svoji matku respektuje, dokonce ji navštívil v protialkoholní léčebně. Se sourozenci komunikuje, snaží se jim pomáhat.

Pravidelně navštěvuje své sourozence a upravil se k nim jeho vztah.

Chlapec se sklonem k závislosti na alkohol

Chlapec, kterého budu nazývat Jakub, dosáhl 18 let. Velice se těšil, že je zletilý, a že si bude konečně dělat, co bude chtít a nebude muset poslouchat své přehnaně přísné rodiče. Jakub měl velice nízké sebevědomí, ve skupině se cítil méně cenný. Každému se za vše omlouval, a žáci ho moc rádi neměli. Byl stahovačný, a tím vznikali dost velké komplikace ve skupině. Neustále jsme s Jakubem řešily problémy. Jakub měl kamarády věkově mladší, s kterými si rozuměl. Finanční částku od rodičů měl malou, sotva mu pokryla cestu domů. Rodiče mu doporučili, pokud bude chtít více peněz, tak ať si najde brigádu, a vydělává si na své útraty. Jakub si našel brigádu, kterou jsem odmítla mu akceptovat. Bylo to v nočním baru, kde pomáhal v kuchyni do pozdních večerních hodin. Ráno často zaspával, a tím mu vznikala velká absence ve škole. Navrhovala jsem rodičům, aby tuto brigádu odmítl z důvodu přepracovanosti a nevyspání. Rodiče na svého syna byli pyšní, že pracuje. Jakubovi nastali problémy i ve škole, neomluvené hodiny, zhoršil se mu prospěch a začal tuto situaci řešit alkoholem. Jeden den se nevrátil z brigády. Když jsem přišla do práce, měla jsem vzkaz, že se Jakub nevrátil z vycházky. Volala jsem rodičům, zdali není Jakub doma, a pokud o jeho přítomnosti budou vědět, tak ať mi to oznámí. Domu nepřišel, a nikdo o něm nevěděl. Z brigády odešel s nějakými kamarády. Pozdě večer přijel domů. Rodiče volali v pozdních večerních hodinách, že Jakub strávil na záchytné stanici. S alkoholem se potýkal už dříve jako nezletilý. Rodiče se za Jakuba styděli, protože ani jeden z nich nepil alkohol. Neustále se omlouvali. Po rozhovoru vyplynulo, že rodiče otce byli závislí na alkoholu a několikrát se léčili. Rodičům bylo navrženo, aby navštívili výchovnou poradkyni a dohodli se na léčbě svého syna ze závislosti na alkohol.

Shrnutí: Z mého současného pohledu na výchovný proces této věkové skupiny, zastávám názor, že některé teorie psychologů 20 století, nelze v naší současné konzumní společnosti aplikovat. Nelze klást důraz na morální hodnoty, poněvadž v současné době je morálka celé společnosti a tudíž i mládeže, na velmi nízkém stupni.

Důsledkem nízkého sebevědomí Honzy byla přehnaná péče rodičů, autoritativní přístup. Závěrem této kazuistiky je možno konstatovat, že by měla být zvýšená preventivní

činnost příslušných orgánů a institucí za účelem snížení alkoholové závislosti zejména u dětí a mladistvých. Ve větší míře je nutno zapojit do této činnosti i rodinu a v podstatě celou společnost.

Nejlepší prevencí je sport a aktivní využití volného času, cílená výchova společnosti, rodiny a školy.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala postavením a rolí domovů mládeže v životě problémových dětí a mládeže.

Domov mládeže je významným socializačním prostředím, které má ovšem několik specifíků, které vycházejí ze specifíků domova mládeže, kde se scházejí, vliv rodiny a školního prostředí.

Lze zde hovořit o světě dospělých a mládeže, každý set má svá specifika. Mladý člověk má jednu z posledních možností, jak zpracovat a organizovat si svůj vlastní život. Míra a kvalita každého mladého člověka je dána rodinnou výchovou, prostředím, vlivem vrstevníků. Často se stává, že mládež, která přichází do domova mládeže s sebou přináší zatížení z rodinného sociálního prostředí, je zatížena patologickými jevy např. gamblerstvím, záškoláctvím, návykovými látkami, agresivním chováním a násilím vůči vrstevníkům. Domov mládeže má v tomto směru určité možnosti, jak svým socializačním prostředím, vztahy mezi vrstevníky zvýšit a upevnit odolnost jednotlivců vůči negativním vlivům celé společnosti. Mnohdy se mladí lidé dostávají do situací a vztahů, na které nejsou připraveni, mnohdy je konfrontují z vlastních zkušeností a vytváří si tím problémy.

Domov mládeže může svými specifickými socializačními a pracovními aktivitami pečovat o kontinuitu kolektivní výchovy, ale také o rozvoj individuálních schopností a dovedností a zároveň osobnostních dispozic mladých lidí. Potřeba vychovávat mládež, která bude schopna uspět v současném postmoderním, konzumním světě, který je globálně propojen a otevřen a tudíž do něj pronikají vlivy s jiných kultur, na které musí mládež reagovat. Většinou však neví, jak a hledá odpovědi ve virtuálním anonymním prostoru na sociálních sítích, který se jeví jako alternace k vzájemným mezilidským vztahům.

Společnost tak stojí před otázkou, zda vytvářet zejména dovednosti mládeže nebo zda hledat smysluplné motivy k vytvoření stabilizované postoje a hodnotové orientace, která by ukázala mladým lidem cestu jak projít složitým a měnícím se světem.

Postmoderní svět je tedy spojen především s úsilím o propojení světa a silové řešení problému, což negativně ovlivňuje vývoj mladé generace. Proto je v poslední době věnována zvýšená pozornost sociální práci a sociální problematice.

V tomto směru je nezastupitelná role sociálního pedagoga a oboru sociální pedagogiky vůbec.

Mým cílem, v bakalářské práci, bylo na základě odborné literatury a vlastní zkušeností jako vychovatele poukázat na možnosti domovu mládeže jako alternace vlastní rodiny a domova alespoň částečně saturovat absenci rodinné výchovy a rodinného zázemí. Na předemných kazuistikách bolo, prezentováno, že se určité možnosti pedagogickým pracovníkům nabízejí a jsou také vychovateli využívány. Vychovatel – vychovatelka tak často nahrazují rodiče, kteří selhali při rodinné výchově částečně nebo úplně. V tomto směru hraje nezastupitelnou roli znalost psychologie, patopsychologie, pedagogiky a sociologie, které studium sociální pedagogiky poskytuje.

Při této složité a náročné činnosti je vychovatel vystaven celé řadě vlivu včetně tlaku nebo neúplných informací nebo nesoučinnosti rodičů s výchovnými pracovníky. Rodiče často ignorují rady vychovatelů a mnohdy odmítají komunikovat s domovem mládeže a jeho výchovnými pracovníky, nebo alespoň navštěvovat hovorové hodiny pro rodiče, které se konají dvakrát ročně. Kromě toho jsou možné i individuální konzultace s rodiči. Jako vychovatelka nemám mnoho možností jak formovat osobnost ubytovaných studentů. V tomto směru je velmi důležitá role komunikujících a spolupracujících rodičů, kteří mají opravdový zájem o život dítěte na domově mládeže. Často se ovšem stává, že se rodiče neobjeví, ani jednou během pobytu v domově mládeže.

Sledovaná problematika není podrobně ani zevrubně odborné literatuře zpracována. Z vedlejších zdrojů vyplývá, že je důležité zachovat jednotné výchovné vlivy rodižů, školy a domova mládeže na mladého člověka, a to i po té co došlo v rodině k významné události např. rozvod rodičů, domácí násilí, patologické jevy - gamblerství, alkoholismus, drogová závislost, kriminalita.

Při zpracování mé práce jsem mohla využít svých bohatých zkušeností jako vychovatelka a zároveň jsem uplatnila vědomosti získané studiem sociální pedagogiky.

Práce jako celek může přispět ke zkvalitnění práce mých kolegů v obdobných zařízeních. Práce by mohla přispět k větší informovanosti laické veřejnosti a pedagogické veřejnosti o problematice života v domě mládeže.

RESUMÉ

Bakalářská práce na téma „, Domov mládeže a jeho sociální aspekty“ je přiblížení života na domově mládeže, na konkrétních případech poukázání na postupný vývoj vztahů mezi vychovatelem, žákem a rodiči a celkový pohled na problematiku života na domově mládeže – patologické jevy žáků. Bakalářská práce se skládá ze tří kapitol.

V první kapitola se zabývá činností vychovatele a jeho působení na vychovávaného, postoje žáka, sociálním prostředím, kde se jedinec nachází a vzájemná interakce, která probíhá mezi vychovatelem – žákem, mezi vychovatelem – rodičem.

Působení rodičů na děti určitými styly výchovy, jaké hranice výchovy mohou být v rodině vychovávaného a také výchovné styly a způsoby, které doporučují někteří autoři v dnešní společnosti.

Výchovní styly ve škole, školní výchova a vznik vlivem společnosti, výchova ve starých civilizacích.

Druhá kapitola popisuje strukturu výchovy její definice druhy výchovy. Strukturou a činností rodin v průběhu vývoje společnosti, rodinu a její problémy v dnešní společnosti.

Třetí kapitola zdůrazňuje osobnost učitele, pojetí osobnosti, osobnost učitele v pedagogice, profesní kvalifikace, požadavky na osobní vlastnosti učitele a jeho chování. Také zásady neboli principy učitele, didaktické zásady a typologie učitele.

Dále se zmiňuje o osobnosti sociálního pedagoga, jak to chápou určití autoři sociální pedagogiky, výchovně vzdělávací kompetence, kompetence poradenská, preventivní, manažerská a reedukační.

V empirické části je uvedeno pět případových studií, typické a atypické studie, problémy současné mládeže jako jsou události rodin, životní situace určitého věku a výchovných potíží.

ANOTACE

Bakalářská práce – Domov mládeže a jeho sociální aspekty – se zabývá deskripcí zážitků, zejména a hodnot u nezletilých a zletilých žáků ubytovaných na domově mládeže a celkovou problematikou tohoto náhradního ubytování. Ubytování na domově mládeže a život v kolektivu žáků je podstatným zásahem do života jedince a v této fázi je důležitá všestranná pomoc pedagogických pracovníků. Bakalářská práce se také zabývá problematikou úplných a neúplných rodin v domově mládeže a charakterizuje možnosti zapojování se žáků na domově mládeže,

ANNOTATION

Bachelor degree theses - The Youth assylum home and it's social aspects - pivots it's focus on inner experiences and the life values of juvenile as well as young adult population of the Youth assylum home including the over all problematics and functioning of this type of accomodation as a second home for the above population. The accomodation type and life experiences gained among the group of co-pupils represents fundamental influence on life of the individual and in this development stage he full inolement and help by the present teacher's group will be essential. This bachelor theses is also focusing on the problematics of complete and incomplete families in the Youth assylum home

KLÍČOVÁ SLOVA

Výchova, domov mládeže, prostředí, rodina, mládež.

KEY WORDS

Education, home youth, environment, family, youth

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Zákony:

- Zákon č. 561/ 2000 Sb. z. školský zákon
- Zákon č. 104/1991 Sb.z. Úmluva o právech dítěte
- Zákon č. 2/ 1993 Sb.z. listina základních práv a svobod
- Zákon č. 94/1994 Sb.z. O rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/ 1999 Sb.z. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Literatura:

Bakošová, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 2008, ISBN 978–80–969944–0–3

Čáp, J. Psychologie pro učitele. 1980 Státní pedagogické nakladatelství,

Čáp, J. Psychologie výchovy a vyučování. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3.

Čapek, R. Odměny a tresty ve školní praxi, Praha: Garda, 2008. ISBN 978-80-247-1718-0

Dunovský, J. Dítě a poruchy rodiny. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08- 040–86

Giddens, Anthony: Sociologie, Argo, Praha 2000. ISBN 80-7203-1244

Hendl, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál. 2005, 407 s. ISBN8073670402.

Helus, Z. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007 ISBN 978–80–247–1168–3.

Kolář, M. Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178–513–x

Kraus, B. : Poláčková, V. aj. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315–004-2

Kraus, B. Sociální pedagogika jako vědní disciplína a jako studijní obor. In Sociální pedagogika jako vědecká a společensky užitá disciplína. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2000. S. 68 – 76. ISBN 80–90–2936–0–3.

Kraus, B. K aktuálnímu pojetí a postavení sociální pedagogiky. In Konstituování Sociální pedagogiky jako vědeckého oboru. Brno: Institut mezioborových studií. 2004 s. 9–19 ISBN 80–902936–5–4.

Mareš, M., Syrovátka, T. Sociální vyloučení / exkluze/a sociální začleňování (inkluzí) - koncepty, diskurs, agenda Sociologický časopis (Czech Sociological Review, ročník 44–2008, číslo 2, s. 271–294.

Matoušek, O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80–718–549–0.

Muhlpachr, P. Sociální patologie. Brno: MU, 2000. ISBN 80–8033–08–6.

Petrusek, M. Teorie a metoda moderní sociologie. Praha: UK, Karolinum. 1993.

Procházka, M. Sociální pedagogika. Praha: Grada Publishing, a.s. 2012. ISBN 978–80–24–3470–5.

Průcha J., Walterová E., Mareš J., Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003.–322s. ISBN 80-7178-772-8

Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách Brno: IMS Brno 2009 ISBN neuvedeno

Řehoř, A. Metodologie I. Brno: Bonny Press. 2009. ISBN neuvedeno 9

Singly, de, F. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1

Vališová, A., Kasíková, H. Pedagogika pro učitele. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-90-247-1734-0.

Jiné zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Vrcholn%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sparta>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/At%C3%A9ny>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n>

<http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=v%C3%BDchova%20%C5%98%C3%8DM>

<http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=v%C3%BDchova+%C5%98ecko>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Filozofie_v%C3%BDchovy